

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης

Πτυχιακό Πρόγραμμα *Αστυνομικών Σπουδών*

Πτυχιακή Εργασία

**Το Φαινόμενο της Διαφθοράς. Οι Αιτίες που το Προκαλούν
και οι Επιπτώσεις του στη Κοινωνία**

Παναγιώτης Χατζημιχαήλ

**Επιβλέπων Καθηγητής
Δρ. Αλέξης Αλέκου**

Δεκέμβριος 2015

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης

Πτυχιακό Πρόγραμμα Αστυνομικών Σπουδών

Πτυχιακή Εργασία

**Το Φαινόμενο της Διαφθοράς. Οι Αιτίες που το Προκαλούν
και οι Επιπτώσεις του στη Κοινωνία**

Παναγιώτης Χατζημιχαήλ

**Επιβλέπων Καθηγητής
Δρ. Αλέξης Αλέκου**

Η παρούσα πτυχιακή εργασία υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση πτυχιακού τίτλου σπουδών στις Αστυνομικές Σπουδές από τη Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Δεκέμβριος 2015

"Το ήθος όλων των πολιτών γίνεται όμοιο με το ήθος των κυβερνόντων"
[Τό τῆς πόλεως ὅλης ἤθος ὁμοιοῦται τοῖς ἄρχουσιν]

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ (Προς Νικολέα, 31)

"Από τη διεφθαρμένη εξουσία μολύνονται και οι έντιμοι πολίτες κι' ακολουθούν το παράδειγμα τους".

[Νοσεῖν τίθησι τῶν ἀμεινόνων τὰς φρένας
Παραδειγμ' ἔχοντας τῶν κακῶν τὴν ἐξουσίαν]

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ (ΑΠ. 644.2)

Περίληψη

Το θέμα που θα εξετάσει η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι το φαινόμενο της διαφθοράς. Στόχος μας είναι δια μέσου της ανασκόπησης της διεθνούς βιβλιογραφίας να διερευνήσουμε τις βασικότερες πτυχές της διαφθοράς για να κατανοήσουμε καλύτερα τι είναι αυτό που ονομάζεται διαφθορά, που οφείλει την ύπαρξη της και ποιες είναι οι συνέπειες της στο άτομο και στην κοινωνία.

Η διαφθορά την εποχή που διανύουμε, κυρίως από τις αρχές της δεκαετίας του 2010 μέχρι σήμερα, μονοπωλεί το ενδιαφέρον του κοινού, καθότι έχει γίνει συνώνυμο με πολιτικά σκάνδαλα, εγκληματικές μεθόδευσεις τραπεζιτών και καταχρήσεις κρατικού πλούτου και δημοσίων πόρων, οι οποίες οδήγησαν την Κύπρο στην βαθιά οικονομική ύφεση που βιώνουμε όλοι μας.

Στόχος αυτής της πτυχιακής διατριβής δεν είναι να εξετάσει τις αιτίες που προκάλεσαν την κατάρρευση της οικονομίας μας, ούτε βεβαίως και να καταδείξει τους ενόχους. Με αφορμή τα τραυματικά γεγονότα που έχει βιώσει στο πρόσφατο παρελθόν η κοινωνία μας και θέλοντας να συμβάλουμε στην αποτροπή επανεμφάνισης τους στο μέλλον, επιλέξαμε το συγκεκριμένο θέμα, ευελπιστώντας ότι τα συμπεράσματα μας θα αποτελέσουν χρήσιμο εργαλείο για καλύτερη κατανόηση του φαινομένου για τους μελλοντικούς ερευνητές, καθώς και ένας οδηγός συμπεριφοράς για τον μέσο πολίτη.

Θέλουμε να πιστεύουμε ότι η προσπάθεια μας θα κεντρίσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη, θα προκαλέσει προβληματισμό και θα ευαισθητοποιήσει για βελτίωση της ατομικής μας δράσης και συμπεριφοράς, οι οποίες αποτελούν την αφετηρία στον αγώνα για περιορισμό του φαινομένου.

Summary

The current research project is dealing with the phenomenon of corruption. Our aim is to investigate the basic angles of corruption through the review of international literature so that we can further comprehend the definition of corruption, where its existence lies and what are its consequences on both the individual and society.

Nowadays, especially from the beginning of the 2010s until today, corruption monopolizes the public's interest as it has become a synonym of political scandals, criminal banking deception, embezzlement of state wealth and public resources which have resulted in leading Cyprus to the deep financial decline we are all experiencing.

The aim of this dissertation is neither to investigate what caused the collapse of our economy nor to point out who is guilty. Considering the tragic events that our society has experienced in the recent past and wishing to contribute in the prevention of such events reappearing in the future, we have chosen the specific topic hoping that our conclusions will constitute a useful tool for a better understanding of the phenomenon for future researchers as well as providing a conduct guide for the average citizen.

We aspire that our effort will engage the reader, puzzle him, raise awareness on the importance of improving individual action and conduct, principles that constitute the starting point in the struggle for the limitation of this phenomenon.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να απευθύνω τις ειλικρινή μου ευχαριστίες στον καθηγητή μου Δρ. Αλέξη Αλέκου για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγηση, αλλά κυρίως για την ενθάρρυνση που μου παρείχε, χάρις στην οποία ανάλαβα αυτό το έργο.

Πρωτίστως όμως θα ήθελα να ευχαριστήσω την σύζυγο μου Άννα και τα δύο μου παιδιά, Χριστίνα και Μαρίνα, για την υπομονή και την κατανόηση που υπέδειξαν για τις οικογενειακές στιγμές που τους στερήσα, όντας αφοσιωμένος στην εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής διατριβής, η οποία ευελπιστώ ότι θα αποτελέσει και για τις ίδιες φάρο καθοδήγησης και οδηγό ατομικής συμπεριφοράς.

Περιεχόμενα

1 Εισαγωγή	9
2 Το Φαινόμενο της Διαφθοράς	12
2.1 Ορισμός της Διαφθοράς.....	13
2.2 Μορφές Διαφθοράς	15
2.2.1 Δωροδοκία.....	15
2.2.2 Οικονομικός Εκβιασμός.....	16
2.2.3 Απάτη.....	16
2.2.4 Κατάχρηση.....	17
2.2.5 Νεποτισμός και ρουσφέτι.....	17
2.2.6 Σύγκρουση Συμφερόντων	18
2.2.7 Εγκλήματα Λευκού Κολάρου.....	18
2.3 Τύποι και Κατηγορίες Διαφθοράς	19
2.4 Πεδία Εμφάνισης της Διαφθοράς	20
2.4.1 Δημόσιος Τομέας.....	20
2.4.2 Ιδιωτικός Τομέας και Επιχειρήσεις.....	23
2.4.3 Χώροι Κοινωνικών Εκδηλώσεων.....	24
3 Γενεσιουργές Αιτίες της Διαφθοράς	25
3.1 Κοινωνικοί Παράγοντες.....	26
3.1.1 Κοινωνικές Δομές και Κοινωνικές Ανισότητες.....	26
3.1.2 Οικονομικοί Παράγοντες	27
3.1.3 Πολιτικοί Παράγοντες.....	28
3.1.4 Πολιτισμικοί Παράγοντες.....	32
3.2 Ατομικοί Παράγοντες	35
4 Επιπτώσεις της Διαφθοράς	37
4.1 Κοινωνικές επιπτώσεις.....	37
4.1.2 Οικονομικές επιπτώσεις.....	40
4.1.3 Πολιτικές επιπτώσεις.....	44

4.2 Επιπτώσεις στο δημόσιο τομέα.....	46
4.3Επιπτώσεις στον ιδιωτικό τομέα.....	47
5 Συμπεράσματα και Εισηγήσεις.....	49
5.1 Μέτρα που λαμβάνονται κατά της Διαφθοράς	51
5.2 Εισηγήσεις για Καταπολέμηση της Διαφθοράς	52
6 Επίλογος.....	56
Παράρτημα.....	57
Βιβλιογραφία	61

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Τις τελευταίες δύο δεκαετίες και κυρίως την περίοδο που διανύουμε, τις κοινωνικές και πολιτικές συζητήσεις μονοπωλούν θέματα διαφθοράς. Τα μεγάλα σκάνδαλα και ζητήματα καταχρήσεων είναι άμεσα συνδεδεμένα με τη διαφθορά. Ο τύπος και τα δελτία ειδήσεων δίδουν ιδιαίτερη σημασία και προβάλλουν εκτενώς πολιτικά και οικονομικά σκάνδαλα διαπλοκής και καταχρήσεων. Η περίοδος βαθιάς οικονομικής ύφεσης που διανύει η Ευρώπη και κυρίως οι καταστρεπτικές της συνέπειες στην ελληνική και κυπριακή οικονομία, είναι καλά γνωστές σε όλους μας και οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στην διαπλοκή και την πολιτική διαφθορά.

Τα μεγάλα σκάνδαλα και κυρίως αυτό της κατάρρευσης της κυπριακής οικονομίας, με εμπλεκόμενους πολιτικούς, τραπεζίτες και επιχειρηματίες, ταλανίζουν την κοινωνία μας και προκαλούν αισθήματα ανησυχίας και αβεβαιότητας για το μέλλον των γενιών που ακολουθούν. Αυτό αποτελεί και τον κατεξοχήν λόγο για τον οποίο επιλέξαμε για τους σκοπούς της παρούσας πτυχιακής διατριβής να εξετάσουμε τη διαφθορά.

Εκτενής ενασχόληση της βιβλιογραφίας με θέματα διαφθοράς εμφανίζεται κατά την δεκαετία του 1990, αν και το φαινόμενο της διαφθοράς είναι πανάρχαιο. Περιστατικά διαφθοράς καταγράφηκαν σε ολόκληρη την ιστορία της ανθρωπότητας και εμφανίζεται ταυτόχρονα με την ανθρώπινη παρουσία. Οι πρωτόπλαστοι, όπως αναφέρει η Γιωργκάτζη (2012), έφαγαν τον απαγορευμένο καρπό πιστεύοντας ότι θα κερδίσουν περισσότερα από τον ίδιο τον Παράδεισο.

Η διαπλοκή και η διαφθορά είναι φαινόμενα κατά τα οποία πολιτική και οικονομική εξουσία πολύ συχνά συναντούν η μία την άλλη και η κάθε μία ενισχύει και αναπαράγει αθέμιτα την άλλη. Αν και κατεξοχήν πεδίο εκδήλωσης της διαφθοράς αποτελεί η αμφίδρομη αρωγή μεταξύ των δύο εξουσιών στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων, εντούτοις η διαφθορά δεν περιορίζεται μόνο σε αυτό το πεδίο δράσης (Αργυροηλιόπουλος, 2006:9). Είναι έκδηλα ευδιάκριτο ότι φαινόμενα διαφθοράς

εκδηλώνονται ποικιλότροπος και σε διάφορες άλλες πτυχές του κοινωνικού βίου, ενώ σε ορισμένες κοινωνίες η διαφθορά είναι ενδημική.

Η παρούσα πτυχιακή διατριβή θα εξετάσει το φαινόμενο της διαφθοράς, στο βαθμό βέβαια που επιτρέπουν τα στενά της πλαίσια, ούτως ώστε να γίνουν κατανοητές οι αιτίες που το προκαλούν και να εξακριβωθούν οι τοξικές συνέπειες του για το άτομο και για την συνοχή του κοινωνικού ιστού.

Μέσω της ανασκόπησης της διεθνούς βιβλιογραφίας επιδιώκεται να εξαχθούν σαφή και ωφέλιμα συμπεράσματα για τις γενεσιουργές αιτίες του φαινομένου και την ανάδειξη των αρνητικών συνεπειών του για το άτομο και των κινδύνων που εγκυμονεί η ύπαρξη του για την κοινωνία. Ευελπιστούμε ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία να μετατραπεί σε χρήσιμο εργαλείο για βελτίωση των συμπεριφορών και της καθημερινής δράσης του μέσου πολίτη, ώστε να συνδράμει θετικά ο καθένας μας από την πλευρά του για την εξάλειψη του. Πιστεύεται ότι η ευαισθητοποίηση του κοινού για τις διαστάσεις της διαφθοράς και για τον αντίκτυπο του στην ποιότητα ζωής του καθενός, αποτελούν την καλύτερη θεραπεία το προβλήματος. Όταν ο μέσος πολίτης αντιληφθεί το μέγεθος της διαφθοράς γύρω του και γίνει γνώστης των κινδύνων που ελλοχεύουν από την ύπαρξη της, τότε αναπόφευκτα θα αναλάβει δράση για την εξάλειψη του. Το κάθε όν δρα, αντιδρά και γίνεται επικίνδυνο όταν νιώσει να απειλείται η επιβίωση του και η διαφθορά αναμφισβήτητα αποτελεί κίνδυνο για τα ανθρώπινα δικαιώματα, την δημοκρατία και για την επιβίωση ακόμα της ίδιας της ανθρωπότητας.

Στο 2^ο Κεφάλαιο εξετάζονται οι συμπεριφορές οι οποίες θεωρούνται πράξεις διαφθοράς, οι μορφές και οι κατηγορίες με τις οποίες εκδηλώνεται και σε ποια πεδία του δημόσιου βίου εντοπίζεται, η κατανόηση των οποίων θα εξυπηρετήσει ως προς τον εύκολο εντοπισμό τους στην καθημερινή μας κοινωνική διαντίδραση. Πολλές συμπεριφορές που αποτελούν πράξεις διαφθοράς ενδέχεται να εκδηλώνονται στην παρουσία μας, στο χώρο εργασίας μας, στις συναναστροφές μας και γενικότερα εντός του κοινωνικού μας περίγυρου και όμως να μην γίνονται αντιληπτές και συνεπώς να μην εξαλείφονται, ένεκα της ελλιπούς μας γνώσης ή της αδιαφορίας μας.

Είναι εφικτή η ολοκληρωτική εξάλειψη της διαφθοράς; Εφόσον η διαφθορά συνυπάρχει με τον ανθρώπινο βίο, είναι δυνατό να καταπολεμηθεί; Μήπως βολευόμαστε όλοι από την ύπαρξη της διαφθοράς; Άραγε η κοινωνία φθείρεται και διαφθείρεται ένεκα της ανέχειας και των επιλογών των ίδιων των μελών της; Για να καταπολεμηθεί πρέπει

αφενός να εντοπιστεί η διαφθορά και αφετέρου πρέπει να διαπιστωθούν οι αιτίες που την προκαλούν. Όπως θα δούμε στο 3^ο Κεφάλαιο η διαφθορά οφείλει την ύπαρξη της στην αλληλεπίδραση κοινωνικών και ατομικών παραγόντων.

Οι συνέπειες της διαφθοράς, είτε αυτή είναι μικρή είτε μεγάλη, είναι βλαβερές για την κοινωνία και τον άνθρωπο. Έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομία, τους θεσμούς και την κοινωνική ζωή. Πλήττει σοβαρά τον ανταγωνισμό της αγοράς και την επιχειρηματικότητα. Τα ανθρώπινα δικαιώματα τίθενται σε κίνδυνο και υπονομεύει την χρηστή διοίκηση και το κράτος δικαίου. Οι κοινωνικές επιπτώσεις και οι επιπτώσεις της διαφθοράς στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα εξετάζονται στο 4^ο Κεφάλαιο.

Στο 5^ο Κεφάλαιο θα παρουσιαστούν τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε η έρευνα σε σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί. Διαπιστώνεται ότι η διαφθορά οφείλει την ύπαρξη της στην αλληλεπίδραση κοινωνικών και ατομικών παραγόντων. Το άτομο θα αναπτύξει διεφθαρμένη συμπεριφορά όταν το κοινωνικό περιβάλλον το ευνοεί και παράλληλα τα ατομικά του χαρακτηριστικά το ωθούν, ή δεν το αποτρέπουν να οδηγηθεί προς αυτή την δράση. Γίνεται μετέπειτα μία συνοπτική αναφορά στα γενικά μέτρα που λαμβάνονται σε διεθνές επίπεδο για καταπολέμηση του φαινομένου και τέλος γίνονται ορισμένες εισηγήσεις για βελτίωση της ατομικής μας συμπεριφοράς και την σημασία της στον αγώνα κατά της διαφθοράς.

Κεφάλαιο 2

Το Φαινόμενο της Διαφθοράς

Σε σχέση με τον τρόπο εκδήλωσης του, κατά τον Αργυροηλιόπουλο (2006:39), εκ της φύσεως της η διαφθορά αποτελεί κατάχρηση εξουσίας για ίδιον όφελος και ταυτοχρόνως πρόκειται για συναλλαγή την οποία τα συναλλασσόμενα μέρη κρατούν μυστική και αφανή.

Η διαφθορά αποτελεί κατάχρηση, με έμμεσα οφέλη υπό την μορφή παροχής-αντιπαροχής, τύπου "δούναι και λαβείν", μεταξύ ενός προσώπου που κατέχει κάποια εξουσία και του προσώπου που επιδιώκει να ωφεληθεί από αυτήν. Ο έχων την εξουσία, εκμεταλλευόμενος την δυνατότητα που του παρέχει η θέση του και λαμβάνοντας κάποιο όφελος, παρέχει κάποιο άλλο "επιδιωκόμενο μη οφειλόμενο όφελος" (Αργυροηλιόπουλος, 2006:39), εις βάρος του κοινωνικού συνόλου. Μια μορφή "μη ηθικής" συναλλαγής, που αφορά κάτι το οποίο δεν είναι εμπορεύσιμο (Λαμπροπούλου, 2005:136)

Η διαφθορά εμφανίζεται με πολλά πρόσωπα και μορφές και εντοπίζεται σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας, κάπου σε μικρό και αλλού σε μεγάλο βαθμό. Σε κάποιους τομείς εμφανίζονται μικρά ή μεμονωμένα περιστατικά διαφθοράς και αποτελούν την εξαίρεση του κανόνα, ενώ σε άλλους τα φαινόμενα της διαφθοράς φθάνουν σε τέτοιο βαθμό που αποτελούν τον ίδιο τον κανόνα.

Ως έννοια η διαφθορά έχει άμεση σύνδεση με τις ευρύτερες οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές θεωρίες και αντιλήψεις της κοινωνίας και εξελίσσεται και μεταλλάσσεται διαμέσου των χρόνων. Ιστορικά ο όρος διαφθορά, όπως αναφέρει ο Γιαννόπουλος κ.α (2010:9), *"απέκτησε διαφορετικές έννοιες και οδήγησε σε διαφορετικούς συνειρμούς (ηθικούς, κοινωνικούς, θεσμικούς)... Ενώ η διαφθορά εθεωρείτο "προδοσία της ευθύνης προς το δημόσιο συμφέρον" στη συνέχεια μετεξελίχθη σε παράνομο, παρεκκλίνοντα, ανήθικο μηχανισμό της εξουσίας, με στόχο αφενός την κάλυψη των θεσμικών κενών*

(machine politique) κι αφετέρου την απόκτηση πολιτικού οφέλους (ή και εθνικού συμφέροντος)."

2.1 Ορισμός της Διαφθοράς

Χρησιμοποιώντας στην καθομιλουμένη τον όρο "διαφθορά" ως γενική έννοια, αναφερόμαστε κυρίως σε φαινόμενα κατάχρησης εξουσίας από κρατικούς αξιωματούχους ή λειτουργούς του δημόσιου τομέα. Γενικός ορισμός της έννοιας της διαφθοράς, όπως διαπιστώνεται από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, δεν υπάρχει. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Γκόφα (2008:7), *"είναι ευκολότερο να αναγνωρίσει κανείς τη διαφθορά παρά να την ορίσει"*.

Εννοιολογικά η λέξη *διαφθορά* παραπέμπει στη φθορά και την καταστροφή, με την ηθική σημασία των λέξεων (Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα). Ένεκα της πολυπλοκότητας του φαινόμενου η επακριβής έννοια της "διαφθοράς" είναι δύσκολο να ορισθεί. Ο συγκεκριμένος όρος έχει ευρεία σημασία και παραπέμπει, κατά την Γκόφα (2008:7), *"σε συμπεριφορές στα όρια της νομιμότητας, από ανθρώπους που κατέχουν κάποιο πολιτικό ή διοικητικό αξίωμα"*.

Εναπόκειται στον κάθε ερευνητή να διατυπώσει τον δικό του ορισμό, αναλόγως από πια οπτική γωνία προσεγγίζει το θέμα σε συνάρτηση με την ιστορική, οικονομική, πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα (Πλούμη, 2014:16). Ως εκ τούτου παρατίθενται παρακάτω οι σημαντικότεροι και κατά την κρίση μας πιο χρήσιμοι ορισμοί της διαφθοράς.

Η Παγκόσμια Τράπεζα, όπως αναφέρει η Πλούμη (2014:16), ορίζει με απλό τρόπο την διαφθορά ως *"την κατάχρηση της δημόσιας εξουσίας για ιδιωτικό όφελος"*. Η διαφθορά όμως δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι εντοπίζεται μόνο εντός των στενών πλαισίων του δημοσίου, αλλά συναντάται παράλληλα, όπως θα δούμε παρακάτω και στις δραστηριότητες του ιδιωτικού τομέα, κυρίως στα πλαίσια των εργασιών των μεγάλων ιδιωτικών επιχειρήσεων ή άλλων οργανισμών ιδιωτικών συμφερόντων.

Κατά τον Παρασκευόπουλο (2010:112) ο πιο κοινός ορισμός είναι αυτός της Rose-Ackerman, που ορίζει τη διαφθορά ως *"κακή χρήση/κατάχρηση της δημόσιας εξουσίας/θέσης ισχύος για ιδιωτικό ή πολιτικό όφελος"*. Για να θεωρείται λοιπόν μία ενέργεια ως πράξη διαφθοράς δεν προϋποθέτει να αποκομίζεται μέσω αυτής

προσωπικό όφελος. Η πράξη δυνατό να προορίζεται για συλλογικό όφελος, όπως είναι λόγου χάρη η εξυπηρέτηση κομματικών συμφερόντων.

Ο Kaufman, σύμφωνα με τη Πλούμη (2014:17), επεξηγεί την έννοια της διαφθοράς ως *"ιδιωτικοποίηση της δημόσιας πολιτικής, με αποτέλεσμα την άσκηση της δημόσιας πολιτικής υπέρ ιδιωτικών συμφερόντων, εις βάρος του συνόλου"*.

Ο οργανισμός "Διεθνής Διαφάνεια", σύμφωνα με τη Πλούμη (2014:17) ορίζει την διαφθορά ως *"την κατάχρηση της ανατεθείσας κρατικής εξουσίας για ιδιωτικό όφελος. Η διαφθορά μπορεί να χαρακτηριστεί ως μεγάλη, μικροπρεπείς και πολιτική, ανάλογα με τα ποσά που χάθηκαν και τον τομέα όπου αυτό συμβαίνει"*. Προϋποθέτει δηλαδή τη συνύπαρξη τριών συστατικών στοιχείων για τη στοιχειοθέτηση της διαφθοράς. Την κρατική εξουσία, την κακή της χρήση και το ιδιωτικό όφελος.

Κατά την Λαμπροπούλου (2005:130) τα βασικά αδικήματα που περιλαμβάνει ο μανδύας της διαφθοράς είναι η δωροδοκία, η απιστία, η υπεξαίρεση και η παράβαση καθήκοντος. Σε μελέτη της Ομοσπονδιακής Εγκληματολογικής Υπηρεσίας της Γερμανίας (Kaiser, 2005:20) που δημοσιεύθηκε το 1995 προσδιορίζεται ως διαφθορά η συνύπαρξη των ακόλουθων πράξεων ως τα συστατικά στοιχεία της διαφθοράς: (α) άσκηση δημοσίου λειτουργήματος ή αντίστοιχου λειτουργήματος στην οικονομία ή κατόπιν πολιτικής εντολής, (β) απαίτηση ή επιδίωξη προσωπικού οφέλους, (γ) κατόπιν παρότρυνσης ή με ίδια πρωτοβουλία, (δ) παραβίαση κανόνων που αφορούν σημαντικούς τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, (ε) έμμεση ή άμεση ζημιά του κοινού καλού ή μιας επιχείρησης, (στ) απόκρυψη ή συγκάλυψη τέτοιων πράξεων.

Οι Aliman και Kleinfeld, όπως αναφέρει ο Καρκατσούλης (2005:46), διαπιστώνουν ότι στη σύγχρονη εποχή η έννοια της διαφθοράς είναι συγκεχυμένη και γίνεται ευρύτερα αντιληπτή είτε ως έκφραση κοινωνικής κατάρρευσης, είτε ως αποκλίνουσα συμπεριφορά, είτε ως λογική ανταλλαγών, είτε ως σύστημα μετρήσιμων αντιλήψεων, έως και σκιώδους πολιτικής.

Διαπιστώνεται λοιπόν ότι ο κάθε ερευνητής ορίζει την διαφθορά σε σχέση με ποια πτυχή της εξετάζει. Συνοψίζοντας, από την ανάλυση των πιο κοινώς αποδεκτών ορισμών, ανάγεται το συμπέρασμα ότι η διαφθορά είναι στενά συνδεδεμένη με τις κρατικές υπηρεσίες και ως απόρροια της είναι πάντοτε η δημόσια βλάβη, αν και η έννοια της είναι συνυφασμένη με αυτές της διαπλοκής και του σκανδάλου.

Ως εκ τούτου για τους σκοπούς της παρούσας πτυχιακής διατριβής θα υιοθετήσουμε την ερμηνεία που δίδει η Λαμπροπούλου (2005:136) για την διαφθορά, η οποία θεωρούμε ότι καλύπτει πλήρως τις πτυχές που θα αγγίξουμε, ως εξής:

"διαφθορά είναι μία δοσοληψία στην οποία τα εμπλεκόμενα μέρη έχουν παράνομα οφέλη σε βάρος άλλων, σε βάρος της οργάνωσης που ανήκουν ή του κοινωνικού συνόλου. Είναι ιδιότυπη εμπορική πράξη η οποία εμπερικλείει την κατάχρηση θέσεως ισχύος, καθώς επίσης τον συμψηφισμό των συμφερόντων μεταξύ των συναλλασσόμενων με τον αποκλεισμό και σε βάρος τρίτων".

2.2 Μορφές Διαφθοράς

Πράξη διαφθοράς, όπως έχει ήδη ειπωθεί, θεωρείται η μη αποδεκτή συμπεριφορά που περιλαμβάνει αντιιδεοντολογικές πρακτικές για ιδίων όφελος. Μπορεί να περιλαμβάνει δωροδοκία, νεποτισμό, ιδιοποίηση ή η εύνοια ιδιωτικών συμφερόντων εις βάρος του δημοσίου (Lynch & Lynch, 2005:101). Η διαφθορά δεν είναι μονοδιάστατο φαινόμενο αλλά εμφανίζεται με διάφορες μορφές οι οποίες κατηγοριοποιούνται ανάλογα με τον τρόπο εκδήλωσης τους και τις πρακτικές που χρησιμοποιούνται. Παρακάτω θα αναφερθούν οι πιο συχνές μορφές εκδήλωσης της διαφθοράς.

2.2.1 Δωροδοκία

Το φαινόμενο της δωροδοκίας αποτελεί ίσως την πιο κοινή πρακτική που εφαρμόζεται σε συνδιαλλαγές διαφθοράς. Περιλαμβάνει την παραχώρηση υλικού ανταλλάγματος, με την μορφή χρηματικών ανταποδόσεων, δώρων, ή φιλοδωρημάτων και γίνεται με σκοπό τον επηρεασμό μιας επιχειρηματικής συνήθως απόφασης προς ίδιον όφελος. Η δωροδοκία γίνεται κυρίως από ιδιώτες προς κρατικούς λειτουργούς και αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση των ιδιωτικών τους συμφερόντων. Η δωροδοκία, όπως αναφέρουν οι Κραμβία & Τσολάκης (2011), αποτελεί για τις εταιρείες κοινή πρακτική που εφαρμόζουν στην προσπάθεια τους να επιτύχουν την κατακύρωση προς όφελος τους κάποιου δημόσιου έργου ή σύμβασης. Αποτελεί ανήθικη, παράνομη και ζημιογόνα για τον οργανισμό που δωροδοκείται, συναλλαγή, εφόσον δεν είναι προς το συμφέρον του.

Κατά την Γκόφα (2008:48) η δωροδοκία έχει πάρει ανεξέλεγκτες διαστάσεις στον χώρο του ελληνικού δημοσίου ιδιαίτερα στους τομείς της υγείας, της φορολογίας και της πολεοδομίας. Για την Τσουδερού (1998:22), τόσο οι πολίτες όσο και οι εταιρείες είναι πρόθυμοι να πληρώσουν για να αποφύγουν καθυστερήσεις κατά την υποβολή

αιτήσεων ή κατά την έκδοση πιστοποιητικών, από τις ελληνικές κρατικές υπηρεσίες. Η δωροδοκία αυτής της μορφής είναι ευρύτερα γνωστή στην καθομιλουμένη ως γρηγορόσημο" ή "ο καφές", που καταβάλλεται αναλόγως προς τις υπηρεσίες. Αυτή η μορφή διαφθοράς περιλαμβάνει την παροχή υπηρεσιών τις οποίες δικαιούται το κοινό αλλά αναγκάζεται να δωροδοκήσει κάποιος για να επιτύχει ταχύτερη εξυπηρέτηση και διευκόλυνση των διαδικασιών.

Σοβαρότερης μορφής διαφθορά είναι η δωροδοκία για εξασφάλιση υπηρεσιών τις οποίες δεν δικαιούται ο ενδιαφερόμενος. Εδώ πέρα το νόμισμα έχει δύο όψεις. Από τη μία είναι το άμεσο όφελος που λαμβάνει μέσω της δωροδοκίας ο λειτουργός και από την άλλη η βλάβη που προκαλεί ο αντίκτυπος στο κοινό ή σε τρίτους. Τέτοιες είναι οι περιπτώσεις επιχειρήσεων που διευκολύνονται έναντι αντίτιμου κατά την υπέρ τους κατακύρωση προφορών ή κατά την έκδοση πιστοποιητικών, καθώς και η εξυπηρέτηση πολιτών όπως είναι επί παραδείγματι η παράτυπη χορήγηση αδειών οδήγησης, διαβατηρίων, αδειών οικοδομής και αδειών παραμονής σε αλλοδαπούς (Τσουδερού 1998:22).

Ο Osbourne, όπως αναφέρουν οι Κραμβία & Τσολάκης (2011:76) πιστεύει ότι η δωροδοκία *"είναι αποτέλεσμα του μονοπωλίου της εξουσίας, των υπερβολικών κανονιστικών ρυθμίσεων, της ασυμμετρίας σε σχέση με τις ανταμοιβές, της ισχυρής συγγένειας και της ραγδαίας αλλαγής"*.

2.2.2 Οικονομικός Εκβιασμός

Σε αντίθεση με την δωροδοκία, όπου η προσφορά της ανταμοιβής γίνεται από τον ενδιαφερόμενο, στην περίπτωση του οικονομικού εκβιασμού ο δημόσιος λειτουργός απαιτεί πληρωμή κατά την ενάσκηση των καθηκόντων του, για να ενεργήσει προς όφελος του ενδιαφερόμενου. Η εν λόγω πράξη δεν προσομοιάζει με τις πρακτικές που εφαρμόζει το οργανωμένο έγκλημα "παροχής προστασίας" (Γκόφα, 2008:48).

Σε μία πράξη εκβίασης το θύμα αυτής της δράσης ή ο δότης της παράνομης παροχής, όπως υποστηρίζει ο Αργυροηλιόπουλος (2006:48), ενεργεί όχι με κίνητρο να αποκομίσει όφελος αλλά με απώτερο σκοπό να αποφύγει ενδεχόμενη ζημία.

2.2.3 Απάτη

Απάτη, υπό την έννοια της διαφθοράς, θεωρείται η ενσυνείδητα και ηθελημένα διενέργεια παράνομων ή παράτυπων πράξεων, οι οποίες επηρεάζουν αρνητικά κάποιο

ιδιωτικό ή το δημόσιο συμφέρον. Αποτελεί πράξη ανέντιμης συμπεριφοράς η οποία υπέχει ποινικής ευθύνης. Γίνεται συνήθως προς όφελος του διαπράττοντα την απάτη και απαραίτητο συστατικό της είναι η ένοχη διάνοια, δηλαδή η γνώση, η πρόθεση και η καταδολίευση (Σιακάς, Α., 2001:202).

Η απάτη, όπως εξηγούν οι Καπαρδή & Τσολάκης (2011:21), "αναφέρεται στην παραποίηση της αλήθειας, που στηρίζεται στην εμπιστοσύνη και στην ευπιστία των άλλων και αποβλέπει σε οικονομικά κυρίως οφέλη, ήτοι απόσπαση χρημάτων ή ιδιοκτησίας ή άλλου οικονομικού οφέλους".

2.2.4 Κατάχρηση

Ο όρος αυτός παραπέμπει στις πράξεις εκείνες που αφορούν το σφετερισμό δημόσιων πόρων, την κλοπή δηλαδή χρημάτων από τα δημόσια ταμεία, είτε από λειτουργούς, είτε από κρατικούς αξιωματούχους, οι οποίοι έχουν οριστεί να διαχειρίζονται αυτούς του πόρους (Γκόφα, 2008:48).

Η κατάχρηση υπό την έννοια της πράξης διαφθοράς, κατά τον Αργυροηλιόπουλο (2006:39), αποτελεί μυστική συναλλαγή κατά την οποία κάποιος εκμεταλλεύεται την θέση εξουσίας που κατέχει και με απώτερο σκοπό το προσωπικό του όφελος, παρέχει σε τρίτο οφέλη τα οποία δεν δικαιούνται, εις βάρος της υπηρεσίας που του εμπιστεύθηκε την θέση εξουσίας και συνεπώς πρόκειται για αθέμιτη χρήση της εξουσίας.

2.2.5 Νεποτισμός και ρουσφέτι

Η πρακτική κατά την οποία ευνοούνται από την εξουσία κάποια άτομα εις βάρος κάποιων άλλων ικανότερων, έχει γίνει ευρύτερα γνωστή ως *ρουσφέτι* (Γκόφα, 2008:49). Πρόκειται για μορφή πολιτικής κυρίως διαφθοράς και αποτελεί ένα σύστημα ευνοιοκρατικών παροχών, διορισμών, μεταθέσεων κλπ, που λειτουργεί εντός της δημόσιας υπηρεσίας. Έχει την μορφή πελατειακής σχέσης κατά την οποία οι εκλεγμένοι πολιτικοί, μέσω της ευνοϊκής μεταχείρισης των ημετέρων, επιδιώκουν άγρα ψήφων με απώτερο σκοπό την επανεκλογή τους (Τσουδερού, 1998:19).

Ο Σιμόπουλος (1995:316) αναφέρει ότι θεωρείται φυσικό στην ελληνική κοινωνία, ένα πολιτικό κόμμα που βρίσκεται στην εξουσία να ευνοεί τους ψηφοφόρους του. Η κοινωνία έχει προσαρμοσθεί πλέον στο φαινόμενο της εύνοιας των ημετέρων ως τρόπος ανταμοιβής τους για την αφοσίωση που δείχνουν στο κόμμα.

Ο νεποτισμός είναι συγγενική έννοια του ρουσφετιού και αναφέρεται επίσης στην ευνοιοκρατική μεταχείριση από κρατικούς αξιωματούχους προς συγγενείς και φίλους, εις βάρος των υπολοίπων (Γκόφα, 2008:49).

2.2.6 Σύγκρουση Συμφερόντων

Σύμφωνα με τους Κραμβία & Τσολάκης, (2011:72) *"οι μεθοδεύσεις σύγκρουσης συμφερόντων συνιστούν γενικά παραβιάσεις της αρχής του θεματοφύλακα, ο εντολοδόχος ή ο εργαζόμενος, οφείλουν να ενεργούν καλή τη πίστει, με πλήρη διαφάνεια και προς το συμφέρον του εντολέα ή του εργοδότη"*. Σύγκρουση συμφερόντων, εν ολίγης θεωρείται ότι υπάρχει όταν κάποιος λειτουργός παραλείπει να γνωστοποιήσει προς πάσα ενδιαφερόμενο το όποιο προσωπικό συμφέρον σε μια συναλλαγή.

Η δωροδοκία και η σύγκρουση συμφερόντων διαχωρίζονται μεταξύ τους από μία λεπτή γραμμή. Στην περίπτωση της δωροδοκίας ο παραβάτης ενεργεί κατά παράβαση του καθήκοντος του έναντι ανταλλάγματος, ενώ στην περίπτωση της σύγκρουσης συμφερόντων ενεργεί λόγω έννομου συμφέροντος, παραλείποντας να το γνωστοποιήσει (Κραμβία & Τσολάκης, 2011:72).

2.2.7 Εγκλήματα Λευκού Κολάρου

Ο εγκληματολόγος Edwin H. Sutherland (1940), όπως αναφέρει ο Καπαρδής (2001:15), όντας ο πρώτος που χρησιμοποίησε τον όρο *"εγκλήματα του άσπρου κολάρου"*, αναφερόταν στα ποινικά αδικήματα που διέπρατταν τα μέλη της ανώτερης κοινωνικής τάξης ή της *"τάξης του άσπρου κολάρου"* και τα οποία σχετίζονταν με το εμπόριο, τα χρηματοοικονομικά και τη βιομηχανία. Σύμφωνα λοιπόν με τον Sutherland το έγκλημα του λευκού κολάρου ή *"επαγγελματικό έγκλημα"* ορίζεται ως το έγκλημα που διαπράττεται από άτομο της υψηλής κοινωνικής τάξης εντός των επαγγελματικών του δραστηριοτήτων (Καπαρδή & Τσολάκης, 2011:25).

Ως παραδείγματα εγκλημάτων του λευκού κολάρου στους εν λόγω τομείς της οικονομίας, σύμφωνα με τον Καπαρδή (2001:16), ο Sutherland ανέφερε, την τήρηση παραπλανητικών λογιστικών βιβλίων, τη δωροδοκία για εξασφάλιση συμβολαίων, τη παραβίαση κανονισμών του χρηματιστηρίου, την κατάχρηση χρημάτων από υπάλληλο, την παραπλανητική διαφήμιση εμπορευμάτων και πώληση λιποβαρών εμπορευμάτων. Αναφέρθηκε επίσης στην παράνομη πώληση φαρμάκων και σε άλλες μορφές παρανομίας από "σεβαστά" επαγγέλματα όπως πολιτικούς μηχανικούς, επιθεωρητές κλπ, ενώ αργότερα περιέλαβε στον όρο και το εταιρικό έγκλημα.

Συνεπώς, όπως διαπιστώνεται το λεγόμενο "λευκό έγκλημα" περιλαμβάνει ποικίλες πράξεις διαφθοράς, σχεδόν όλες δηλαδή τις μορφές της, για τις οποίες έχει γίνει αναφορά πιο πάνω.

2.3 Τύποι και Κατηγορίες Διαφθοράς

Όπως συμβαίνει με τους ορισμούς της διαφθοράς έτσι οι τύποι και οι κατηγορίες της, ποικίλουν. Ο κάθε ερευνητής κατηγοριοποιεί διαφορετικά τις πράξεις διαφθοράς, αναλόγως του θέματος του αλλά και το πως ο καθένας αντιλαμβάνεται και προσεγγίζει το φαινόμενο.

Ο Δημόπουλος (2005), όπως αναφέρουν οι Γιαννόπουλος κ.α (2010:31), εντοπίζει στην διεθνή βιβλιογραφία τις εξής κατηγορίες διαφθοράς: την (α) παλαιά, (β) τη νέα διαφθορά, (γ) τη μικρή διαφθορά, (δ) τη μεγάλη διαφθορά, (ε) την δομική και την (στ) σποραδική ή περιστασιακή διαφθορά. Η παλαιά διαφθορά τοποθετείται τοπικά στα "αυταρχικά καθεστώτα και τις εξαθλιωμένες γραφειοκρατίες του Νότου" και η νέα διαφθορά στα φιλελεύθερα δυτικά δημοκρατικά κράτη. Η μικρή διαφθορά αφορά τις καθημερινές κοινωνικές συναλλαγές, ενώ η μεγάλη διαφθορά σχετίζεται με το οργανωμένο και σε ευρεία κλίμακα έγκλημα. Η δομική διαφθορά σχετίζεται με τις θεσμικές λειτουργίες του οικονομικοκοινωνικού συστήματος και την δομική παραμόρφωση του πολιτεύματος. Η σποραδική αφορά μεμονωμένα περιστατικά του φαινομένου εντός μιας κοινωνίας.

Η μεγάλη διαφθορά γίνεται εις βάρος του κράτους και η μικρή ή συνηθισμένη διαφθορά, γίνεται μέσω του κράτους, αλλά και ταυτόχρονα εις βάρος του (Λαμπροπούλου, 2005:130). Μικρή διαφθορά ή διαφθορά της γραφειοκρατίας, για παράδειγμα αποτελεί η αποδοχή κάποιου δώρου από ένα δημόσιο υπάλληλο για να επισπευσθεί μία διαδικασία, γίνεται δηλαδή συνήθως από χημαλόβαθμους λειτουργούς τους δημοσίου στο πλαίσιο των καθημερινών τους συναλλαγών με το κοινό. Η πολιτική διαφθορά εντοπίζεται στα υψηλά δώματα της κυβέρνησης σε επίπεδο αρχηγών κρατών, υπουργών και ανώτατων κυβερνητικών αξιωματούχων και σχετίζεται με ιδιαιτέρως μεγάλης οικονομικής αξίας οφέλη και μπορεί να αφορά για παράδειγμα την αγορά όπλων, μεγάλα δημόσια έργα κλπ (Παπαδημητρίου, 2006).

Ο Αργυροηλιόπουλος (2006:44) με βάση τη δομή και το βαθμό εξάπλωσης της διακρίνει τη διαφθορά ως εξής: (α) στην ευκαιριακή/περιστασιακή ή καταστασιακή διαφθορά η

οποία εκδηλώνεται μεμονωμένα κατά τομέα και κατά χρόνο και όχι γενικευμένα. (β) στην κλαδική διαφθορά εννοώντας τη διαφθορά που εκδηλώνεται σε συγκριμένο τομέα δράσης και με συγκεκριμένο τρόπο, (γ) στην θεσμοποιημένη διαφθορά κατά την οποία συγκεκριμένες ομάδες άσκησης πίεσης επιτυγχάνουν έλεγχο στους θεσμούς και επιτυγχάνουν την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους μέσω νομοθετικών ρυθμίσεων, νομιμοποιώντας ουσιαστικά τη διαφθορά και (δ) στην συστηματική ή διαρθρωτική διαφθορά όπου η διαφθορά έχει μολύνει όλο το κρατικό και κοινωνικό σύστημα και όπως αναφέρει ο Καούρας (1998:199), γίνεται άτυπα αποδεκτή και δημιουργεί μια κατάσταση που η παρανομία αποτελεί τον κανόνα.

2.4 Πεδία Εμφάνισης της Διαφθοράς

Η διαφθορά είναι φαινόμενο που εκδηλώνεται με διάφορες μορφές και σε πολλά πεδία. Σε μια διεφθαρμένη κοινωνία διαφθορά υπάρχει παντού. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Σιμόπουλος (1995:462), *"στη διαφθορά ισχύει ο νόμος των συγκοινωνούντων δοχείων. Μετακινείται και διαβρέχει ολόκληρο του σύστημα και τα κυκλώματά του..."*. Φαινόμενα διαφθοράς διαπιστώνονται στο δημόσιο, όπου εκεί ξεκινά από τους απλούς υπαλλήλους και αγγίζει μέχρι τους υψηλόβαθμους λειτουργούς, εντοπίζεται επίσης στους κρατικούς θεσμούς, στους οικονομικούς παράγοντες, στην αστυνομία, στον στρατό, στην εκκλησία, στον τομέα των ιδιωτικών επιχειρήσεων και σε χώρους κοινωνικών εκδηλώσεων.

2.4.1 Δημόσιος Τομέας

Στο άκουσμα της λέξης "διαφθορά" το μυαλό του καθενός ανατρέχει και όχι τυχαία, στο χώρο της δημόσιας διοίκησης. *"Το δημόσιο είναι εξ ορισμού έδαφος όπου μπορεί να καλλιεργηθεί διαφθορά, ακόμα και σε μικρές οργανικές του μονάδες, γιατί οι υπάλληλοι του Δημοσίου και των Δημόσιων Οργανισμών, που έρχονται σε επαφή με τρίτους για αγορά ή παροχή προϊόντων και υπηρεσιών, είναι όλοι εντολοδόχοι - και δη αφηρημένου τελικού εντολέα"*, αναφέρει ο Εμπέογλου (1998:29).

Η εμπλοκή δημόσιων αξιωματούχων σε πράξεις διαφθοράς δεν αποτελεί σημερινό φαινόμενο. Η πρώτη γνωστή δίκη για δεκασμό ήταν αυτή του στρατηγού Κίμωνα το 463 π.Χ. και δεν πρόκειται για μεμονωμένο περιστατικό διαφθοράς στην αρχαιότητα, καθότι έχει διαπιστωθεί μετά από μελέτη η ύπαρξη διαφθοράς στην πολιτική ζωή της Αθήνας κατά τον 5ο και 4ο αιώνα π.Χ (Kaiser, 2005:26).

Η διαφθορά στο δημόσιο συνεπάγεται κυρίως κατάχρηση δημόσιας εξουσίας για ιδιωτικό όφελος, από εκείνους που κατέχουν θέσεις εξουσίας. Δωροδοκία, χρηματισμός, χρηματική υπεξαίρεση, απάτη, εκβιασμός και η ευνοιοκρατία, αποτελούν τις συνήθεις μορφές εκδήλωσης της διαφθοράς στον δημόσιο τομέα (Καλιάνης & Μπόρας, 2013).

Στο δημόσιο, όπως έχει ήδη ειπωθεί, υπάρχει σαφείς διαχωρισμός ως προς την τρόπο εκδήλωσης των διαφόρων εκφάνσεων της διαφθοράς, από την κορυφή της πολιτειακής εξουσίας στα κατώτερα στελέχη της κρατικής γραφειοκρατίας (Χρύση 2013:28). Η διαφθορά στο δημόσιο διακρίνεται δηλαδή σε *"πολιτική"* και *"γραφειοκρατική"*. Η πολιτική εξουσία επιχειρεί να οικοδομήσει συμμαχίες με τα χαμηλότερα τμήματα του κυβερνητικού μηχανισμού, παραχωρώντας σε δημοσίους υπαλλήλους χρηματικά ανταλλάγματα μέσω μισθολογικών ωφελημάτων της επαγγελματικής ανέλιξης. Από την άλλη οι δημόσιοι λειτουργοί, ιδιαίτερα εκείνοι που κατέχουν υψηλότερες θέσεις ευθύνης, μεριμνούν να εξασφαλίσουν τα πολιτικά συμφέροντα των διοικούντων.

Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του ποιητή Κ. Καρυωτάκη, όπως αναφέρει η Χρύση (2013:28), που το 1928 έγραφε: *«ο εις μετά του άλλου οι ενσυνείδητοι υπάλληλοι υποχωρούν ή υποκύπτουν εις την διαφθοράν»*, όντας ο ίδιο δημόσιος υπάλληλος και βιώνοντας αυτή την *"πανδημία της διαφθοράς"*.

Τα κύρια πεδία της διαφθοράς του δημοσίου, όπως τα παρουσιάζει ο Ματθίας (2005:2), είναι οι δημόσιοι διαγωνισμοί, οι προμήθειες υλικών, τα δημόσια έργα, οι φορολογίες, οι δημόσιες επιδοτήσεις και χορηγίες, κρατικές αποζημιώσεις, οι αναδασμοί, οι εκποιήσεις και η παραχώρηση κρατικών περιουσιακών.

Το οργανωμένο έγκλημα περιλαμβάνει τη διαφθορά στις συστηματικές τυπικές λειτουργίες του. Οι εγκληματικές οργανώσεις χρησιμοποιούν την διαφθορά για την επίτευξη των σκοπών τους και προβλέπουν ειδική θέση εντός της δομής τους για τον *"διαφθορέα"* και τον *"διαφθειρόμενο"*. Η εξάπλωση και η εξέλιξη του οργανωμένου εγκλήματος συνδέονται με την δημιουργία των παράνομων αγορών που δημιουργήθηκαν με την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και συνδέονται άμεσα με την διαφθορά στην δημόσια διοίκηση και κυρίως με την προστασία που τυγχάνει από την αστυνομία και την δικαιοσύνη. Τα παραδείγματα είναι πολλά, όπως λόγω χάρη τα εγκλήματα της εμπορίας προσώπων και λαθρομετανάστευσης, τα οποία παραμένουν συχνά ατιμώρητα, είτε λόγω της μεθοδολογίας που χρησιμοποιούν οι εγκληματικές

οργανώσεις για να ξεφεύγουν από τις διωκτικές αρχές, είτε λόγω της επιρροής τους στην κρατική γραφειοκρατία (Χρύση, 2013:28).

Ο λόρδος Acton είχε πει για την εξουσία, όπως αναφέρουν οι (Lynch & Lynch, 2005:100), την περιβόητη ρήση: *"Η εξουσία τείνει να διαφθείρει και η απόλυτη εξουσία διαφθείρει απόλυτα"*. Ο Ανδριανόπουλος (1998:57) υποστηρίζει ότι, όπως και στην ευρύτερη κοινωνία έτσι και στην πολιτική, αφέθηκε να γίνει όχι η εξαίρεση στον κανόνα, αλλά ο κανόνας και να διευκολύνει την οικονομική και κοινωνική άνοδο εκείνων που τη χρησιμοποιούν. Για να τονίσει το βαθμό της διαφθοράς στην πολιτική, όπως ο ίδιος την αντιλαμβάνεται, χρησιμοποιεί την ακόλουθη χαρακτηριστική φράση: *"σήμερα πια δεν είναι επίκαιρο να αναζητούμε που βρίσκεται η διαφθορά στην πολιτική. Είμαστε υποχρεωμένοι να αναγνωρίσουμε πως η πολιτική είναι διαφθορά"*.

Είναι γνωστό ότι το φαινόμενο της διαφθοράς είναι άμεση συνδεδεμένη έννοια με την πολιτική, γεγονός που την αναγάγει σε παγκόσμιο φαινόμενο. Είναι γενικά αποδεκτό, όπως αναφέρει ο (Αρσένης, 2013:97) ότι *"η διαφθορά είναι εγγενής ασθένεια της πολιτικής εξουσίας"*. Σε αρκετές χώρες μάλιστα, όπως η Ιταλία, η Ιαπωνία, η Κορέα, το Πακιστάν και το Ζαΐρ, η κυβερνητική διαφθορά έφτασε σε τέτοια επίπεδα που οι κυβερνήσεις τους ανατράπηκαν από το λαό (Wiehen, 1998:97).

Κατά τον Καούρα (1998:193), η πολιτική διαφθορά στις σύγχρονες κοινωνίες, εμφανίζεται ως τεχνική που χρησιμοποιείται από τις κυβερνήσεις, για επηρεασμό της δράσης τους, όμοια με τη βία και την προπαγάνδα. Λόγω του μεγέθους του το κράτος και της έκτασης της η κρατική εξουσία, υπερτερούν σε πολύ μεγάλο βαθμό και των μεγαλύτερων ακόμα ιδιωτικών οργανισμών. Οι κρατικοί πόροι διαθέτουν τεράστια κεφαλαία, τα οποία συναλλάσσονται με ιδιωτικούς φορείς για την ανάθεση έργων, προμηθειών και υπηρεσιών (Τσουδερού, 1998:19). Ο δημόσιος πλούτος και διατίθεται ασύστολα, οι κανόνες περιφρονούνται και οι διαδικασίες παρακάμπτονται προς όφελος των πολιτικών συμφερόντων. *"Η πολιτική εξουσία είναι σύμφυτη με τη διαφθορά. Για την κυρίαρχη ομάδα δεν ισχύουν οι νόμοι, ούτε γραπτοί ούτε άγραφοι. Ισχύει μόνο εκείνο που έλεγε ο Ίουβενάλης. Ότι για τον απλό άνθρωπο είναι έγκλημα, για την εξουσία είναι νόμος και μεγαλείο."* (Σιμόπουλος, 1995).

Η δωροδοκία δημόσιων αξιωματούχων μέσω χρηματοδότησης προεκλογικών εκστρατειών, αποτελεί συνήθη πρακτική επιχειρηματικών κύκλων. Σε αυτή την

περίπτωση οι εκλεγμένοι αξιωματούχοι, έχοντας την ισχύ της εξουσίας, χρησιμοποιούν την επιρροή τους, αγνοώντας το ευρύτερο δημόσιο συμφέρον, για να προωθήσουν τα ιδιωτικά συμφέροντα των υποστηρικτών τους. Για να εξασφαλίσουν τα απαραίτητα κεφάλαια της προεκλογικής τους εκστρατείας, με απώτερο σκοπό την επανεκλογή τους, παρέχουν στους υποστηρικτές τους ειδικές νομοθετικές εύνοιες οι οποίες εξυπηρετούν τα συμφέροντα τους (Lynch & Lynch, 2005:98, 101, 102).

Οι τομείς της ενέργειας, των όπλων και των δημόσιων συμβάσεων, αποτελούν τα σημαντικότερα πεδία πολιτικής δράσης όπου εντοπίζονται φαινόμενα διαφθοράς (Καρκατσούλης, 2005:51).

2.4.2 Ιδιωτικός Τομέας και Επιχειρήσεις

Διαφθορά υπάρχει και στον ιδιωτικό τομέα, κυρίως στον χώρο των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και εκδηλώνεται συνήθως κατά την διάρκεια των συναλλαγών μεταξύ ιδιωτών, φυσικών ή νομικών προσώπων. Στις σύγχρονες κοινωνίες, η διαφθορά αγγίζει πάσης φύσεως οργανώσεις, πολιτικά κόμματα, επιχειρήσεις έως και υπερεθνικούς οργανισμούς, όπως αναφέρει ο Καρκατσούλης (2005:46).

Πρόσωπα που λαμβάνουν αποφάσεις είτε κατέχουν εμπορικά ή βιομηχανικά απόρρητα, είναι δυνατό να επηρεασθούν από τον διαφθείρονται ιδιώτη για ιδίων όφελος, είτε κατόπιν χρηματισμού ή άλλης μορφής δωροδοκίας, όπως αναφέρει ο Αργυροηλιόπουλος (2006:42). Σε τέτοια φαινόμενα διαφθοράς μπορεί να συμμετέχουν από την μια πλευρά ιδιώτες και από την άλλη πλευρά δημόσιοι λειτουργοί, οι οποίοι παρέχουν στο διαφθορέα προνομιακή πρόσβαση στο κράτος, ούτως ώστε να εξασφαλίσει πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών του στην αγορά. Η διαφθορά όμως έχει πλέον επεκταθεί και στον παράνομο χρηματισμό των ιδιωτών, από ελευθέρους επαγγελματίες, όπως για παράδειγμα τα στελέχη μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών, με σκοπό την εξυπηρέτηση των προσωπικών τους συμφερόντων (Καλιάνης & Μπόρας, 2013).

Οικονομικά εγκλήματα απάτης, όπως αυτά που χαρακτηρίζονται ως "εγκλήματα λευκού κολάρου", σχετίζονται με παράτυπες επιχειρηματικές δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα οι λογιστικές ατασθαλίες, χρηματιστηριακά κέρδη από εσωτερική πληροφόρηση, εξασφάλιση συμβάσεων με δωροδοκίες, χρεώσεις υπηρεσιών που δεν παρασχέθηκαν, ή για εργασίες με τη χρήση εταιρειών "βιτρίνα", δημιουργία καρτέλ ελέγχου των τιμών. Τέτοιες παράτυπες ή και παράνομες δραστηριότητες ονομάζονται

"εταιρικό έγκλημα" και γίνονται προς όφελος κάποιας εταιρείας ή για τη ζημιά μιας άλλης (Καπαρδή & Τσολάκης, 2011:25).

2.4.3 Χώροι Κοινωνικών Εκδηλώσεων

Ο χώρος ορισμένων κοινωνικών εκδηλώσεων αποτελεί το τρίτο πεδίο εκδήλωσης της διαφθοράς. Εκδηλώσεις κοινού ενδιαφέροντος, κυρίως εκείνες οι οποίες αναδεικνύουν κάποιον νικητή, με το ανάλογο υλικό βραβείο ή έπαθλο, διέπονται πολύ συχνά από παρατυπίες, αθέμιτες διαδικασίες και παρεμβάσεις. Στα καλλιστεία και στους αθλητικούς αγώνες, τα πρόσωπα που θα κρίνουν, θα αποφασίσουν ή θα διευθύνουν τη διαδικασία, αποτελούν εν προκειμένω στόχο της διαφθοράς, όπως αναφέρει ο Αργυροηλιόπουλος (2006:42). Πέραν από τους αθλητές και τους φιλάθλους, εταιρίες στοιχημάτων, χορηγοί, μέτοχοι, διαφιμηστές, κάτοχοι τηλεοπτικών δικαιωμάτων και πολιτικοί, είναι μεταξύ των ενδιαφερομένων και των επηρεαζόμενων από την έκβαση ενός ποδοσφαιρικού αγώνα. Εκτός από το θέμα γοήτρου λοιπόν, σε τέτοιου είδους εκδηλώσεις, διακυβεύονται και μεγάλα οικονομικά συμφέροντα, για την εξυπηρέτηση των οποίων κάποιοι καταφεύγουν σε χρηματισμό του διαιτητή ή του κριτή κλπ.

Παρεμβάσεις της εξουσίας, ευνοιοκρατία και κυκλώματα επιρροής, υπάρχουν και στην απονομή βραβείων και διακρίσεων στους τομείς των γραμμάτων και των τεχνών. Σχετικά με τις συνθήκες που επικρατούσαν στην εποχή του επί του ιδίου θέματος, ο Σαίξπηρ είχε κάποτε παρατηρήσει: *"Άλλος προκόβει με τη διαφθορά ... άλλος αντί κρεμάλα δέχεται βραβεία"* (Σιμόπουλος, 1995:464).

Ο αντίκτυπος της διαφθοράς σε αυτούς τους τομείς του κοινωνικού βίου είναι μεγάλος και πέραν από τους διαγωνιζόμενους ζημιώνει ευρύτερα το κοινωνικό σύνολο. Η εμπιστοσύνη του κοινού ως προς την αμερόληπτη, αχρημάτιστη και υπό το πνεύμα ευγενούς άμιλλας, διεξαγωγή τέτοιων εκδηλώσεων, θίγεται ανεπανόρθωτα, επέρχεται η οργή και η απαξίωση, με άμεσο αντίκτυπο στην ανάπτυξη υγιών κοινωνικών δεσμών οι οποίοι είναι πολύτιμοι για την διατήρηση της κοινωνικής συνοχής.

Κεφάλαιο 3

Γενεσιουργές Αιτίες της Διαφθοράς

Η διαφθορά οφείλει την ύπαρξη της σε διάφορους παράγοντες, οι οποίοι διαχωρίζονται σε δύο κατηγορίες. Στους παράγοντες που κάνουν επιθυμητή τη διαφθορά και στους παράγοντες που κάνουν εφικτή την συμμετοχή σε πράξεις διαφθοράς (Κολλίντζας & Ντέλλας, 1998:169).

Η διαφθορά, κατά τον Γιαννακόπουλο (2005:151), ανεξαρτήτως της όποιας επίδρασης της στην ηθική και την αποτελεσματικότητα της κοινωνίας, αντιπροσωπεύει από κοινωνιολογικής άποψης, μία λύση για τον διεφθαρμένο φυσικά, σε κάποιο κοινωνικό πρόβλημα. Επομένως για να καταπολεμηθούν αποτελεσματικά το φαινόμενα της διαφθοράς σε μία κοινωνία, θα πρέπει να αναζητηθούν τα αίτια της διαφθοράς. Τι είναι εκείνο που ωθεί τα άτομα να επιλέγουν να προβούν σε πράξεις διαφθοράς;

Σύμφωνα με την *αρχή της αιτιότητας* η αποκλίνουσα συμπεριφορά και το έγκλημα δημιουργούνται από την αλληλεπίδραση ατομικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών (Στυλιανού, 2007:17). Ως αποκλίνουσα και εγκληματική συμπεριφορά θα προσεγγίσουμε και τη διαφθορά, ανεξαρτήτως της μορφής με την οποία εκδηλώνεται και συνεπώς θα προσεγγίσουμε τις αιτίες που την προκαλούν, μέσω αυτών των δύο βασικών προσανατολισμών.

Κύρια αιτία της διαφθοράς, όπως αναφέρει ο Κουτσούκης (1996:208), θεωρείται η ροπή του ατόμου προς παρεκκλίνουσες συμπεριφορές. Να ενδίδει δηλαδή στους πειρασμούς και να επιδίδεται σε πράξεις αντίθετες προς τις ηθικές αρχές της κοινωνίας, για να αποκομίσει προσωπικό όφελος, εις βάρος του κοινωνικού συνόλου. Από την σκοπιά της λεγόμενης "*κοινωνικής θεώρησης της διαφθοράς*", το ενδιαφέρον στρέφεται στις δομές, τους θεσμούς και γενικότερα στις κοινωνικές συνθήκες που παράλληλα με τους ατομικούς παράγοντες συμβάλλουν ωθούν το άτομο προς τη διαφθορά.

3.1 Κοινωνικοί Παράγοντες

Σύμφωνα με την ελληνική Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας, όπως αναφέρουν οι Λαμπροπούλου κ.α., (2008:225), ως γενεσιουργές αιτίες της διαφθοράς χαρακτηρίζονται η γραφειοκρατία, η πολυνομία, η πολυπλοκότητα των διαδικασιών της δημόσιας διοίκησης, η μειωμένη ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας, τα εγγενή προβλήματα του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης, η αυτονομία των ΜΜΕ από τους μηχανισμούς του δημοσίου ελέγχου, η διασύνδεση της πολιτικής με τα Μέσα και την αγορά, η εμφάνιση νέων μορφών παραβατικότητας και η μειωμένη ατομική ηθική. Οι συνθήκες δηλαδή που επικρατούν στις σύγχρονες κοινωνίες, σε συνδυασμό με τις μακράς διάρκειας κοινωνικο-πολιτισμικές αντιλήψεις, αποτελούν από κοινωνιολογικής οπτικής κίνητρα και αιτίες τα οποία ωθούν το άτομο προς μια διεφθαρμένη διαγωγή (Γιαννακόπουλος, 2005:151).

Σύμφωνα με την *αναπτυξιακή προσέγγιση*, η οποία αποτελεί την πιο διαδεδομένη κοινωνική θεώρηση της διαφθοράς, με ιδιαίτερη έμφαση στις χώρες του Τρίτου Κόσμου, οι δημόσιοι λειτουργοί αυτών των χωρών, όπως οι στρατιωτικοί και οι γραφειοκράτες, κατέχοντας θέσεις εξουσίας και έχοντας ρόλο χειραγώγησης της παραδοσιακής κοινωνίας, καταφεύγουν συχνά σε πράξεις διαφθοράς. Στα πλαίσια των προσπαθειών για εκσυγχρονισμό αυτών των κοινωνιών αυτών, οι κρατικοί αξιωματούχοι παρουσιάζουν αλαζονικές συμπεριφορές και καταφεύγουν σε πράξεις κατάχρησης εξουσίας και χρηματίζονται (Κουτσούκης, 1996:209).

3.1.1 Κοινωνικές Δομές και Κοινωνικές Ανισότητες

Σύμφωνα με την *μαρξιστική προσέγγιση* η διαφθορά, όπως αναφέρει ο Κουτσούκης, (1996:209), οφείλεται πρωτίστως στο καπιταλιστικό σύστημα της κοινωνίας και δίδει ιδιαίτερη έμφαση στις δομές της και στην οικονομία. Το φαινόμενο αποδίδεται στην ύπαρξη κοινωνικών δομών και την συσσώρευση κεφαλαίου στα μέλη της άρχουσας τάξης, η οποία ελέγχει την γραφειοκρατία μέσω της εξαγοράς συνειδήσεων. Η διαφθορά δημιουργείται εντός της γραφειοκρατίας, η οποία ουσιαστικά αποτελεί όργανο της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης και εξυπηρετεί τα ιδιωτικά μονοπώλια.

Φτώχεια, κοινωνική ανισότητα και διαφθορά βρίσκονται σε σχέση αλληλεξάρτησης, αναφέρει η Λαμπροπούλου (2005:137). Το γεγονός αυτό είναι ευδιάκριτο από την διασύνδεση της διαφθοράς με τις χώρες του Τρίτου Κόσμου, όπου επικρατούν συνθήκες τρομερής φτώχειας και βαθιάς κοινωνικής ανισότητας.

Η Karstedt (2004), όπως αναφέρει η Λαμπροπούλου (2005:), εξέτασε την συγκεκριμένη σχέση αλληλεπίδρασης χρησιμοποιώντας μεταβλητές από τρεις διαφορετικές οπτικές της διαφθοράς. Την οπτική της *δημοκρατικής θεωρίας*, την οπτική της *θεωρίας της κοινωνικής δομής* και την *πολιτισμική οπτική*. Τα αποτελέσματα της έρευνας κατέδειξαν μεταξύ άλλων ότι η περιορισμένη κοινωνική κινητικότητα, η δυνατότητα δηλαδή που παρέχεται από το οικονομικό σύστημα για να αλλάξει το άτομο κοινωνική τάξη, οι σταθερές και μόνιμες ελίτ και ο περιορισμένος κοινωνικός έλεγχος των ανώτερων τάξεων, δημιουργούν μία «*κουλτούρα ανισότητας*» και ευνοούν τη διαφθορά.

Στις σύγχρονες κοινωνίες και κυρίως εκεί όπου χαρακτηρίζεται «ενδημική», η διαφθορά αγγίζει οργανώσεις, πολιτικά κόμματα, δημόσιες αρχές, επιχειρήσεις κλπ, σε τέτοιο βαθμό που δύσκολα εντοπίζεται κοινωνική ομάδα που να παραμένει αμέτοχη. Σε αυτές τις κοινωνίες η ύπαρξη και λειτουργία των θεσμών προϋποθέτει τη διαφθορά, η παρουσία της οποίας αλλοιώνει τους κώδικες επικοινωνίας του κοινωνικού συστήματος και πλέον η πολιτική δεν ασκείται με πολιτικούς όρους ούτε η οικονομία με οικονομικούς (Καρκατσούλης, 2005:49).

Σε αυτό ακριβώς το σημείο ο Καρκατσούλης (2005:50) εντοπίζει τον «*ρεαλιστικό χαρακτήρα*» της διαφθοράς. [*Εφόσον η «δουλειά» δεν μπορεί να γίνει με κανέναν άλλο τρόπο, παρά με «λάδωμα», τότε η διαφθορά αποκτά ένα εγχειρηματικό χαρακτήρα - προστίθεται, δηλαδή, ως αναπόσπαστο τμήμα των προϋποθέσεων δράσης ενός συνόλου κοινωνικών υποκειμένων*].

3.1.2 Οικονομικοί Παράγοντες

Τα κράτη με χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα διαφθοράς και αυτό οφείλεται στην έλλειψη διαφάνειας και στην αμεσότητα των σχέσεων μεταξύ κράτους και πολιτών. Το κατά κεφαλήν εισόδημα είναι επίσης βασική αιτία διαφθοράς και από μία άλλη οπτική. Εκεί όπου το εισόδημα των δημοσίων υπαλλήλων είναι χαμηλότερο από το αντίστοιχο των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα, παρατηρούνται υψηλά επίπεδα διαφθοράς

Κατά τον Χανιώτη, (2005) ως κυρίαρχη οικονομική θεωρία είναι η λεγόμενη *νεοκλασική*, η οποία αποτελεί για τις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες θεμέλιο στήριξης της ελεύθερης αγοράς και οργάνωσης της οικονομίας. Σύμφωνα με την νεοκλασική θεωρία, οι άνθρωποι είναι εκ φύσεως ιδιοτελείς και όποιος δεν είναι κινδυνεύει να γίνει θύμα εκμετάλλευσης από τους υπόλοιπους. Ο καθένας ενδιαφέρεται αποκλειστικά για το

προσωπικό του συμφέρον όπως ο ίδιος το αντιλαμβάνεται και συνεπώς πρόκειται για μία αμιγώς εγωιστική συμπεριφορά, την οποία η επιστήμη της κοινωνιολογίας αποκαλεί *ορθολογική*.

Η αποκλειστική επιδίωξη του ατόμου είναι το οικονομικό όφελος και αυτό επιτυγχάνεται μέσα από συνθήκες αλληλεξάρτησης όπου το κέρδος του ενός είναι η ζημιά του άλλου. Από τον οικονομικό ορθολογισμό απουσιάζει το στοιχείο της εμπιστοσύνης και εμφανίζει ανεπιθύμητες συμπεριφορές όπως είναι οι πράξεις διαφθοράς (Χανιώτης, 2005).

Η διαφθορά, κατά τον Χανιώτη (2005), οφείλεται στην απόρροια ενός συνδυασμού παραγόντων. Τον οικονομικό ορθολογισμό, κατά τον οποίο μετρά μόνο η επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, το χρήμα που ως μοναδική επιδίωξη υπερνικά όλες τις άλλες αξίες στο βωμό του πλουτισμού και η αλληλεξάρτηση σε καθεστώς σύγκρουσης συμφερόντων όπου το κέρδος του ενός είναι η ζημιά του άλλου. Από αυτή την προσέγγιση διαπιστώνεται ότι το χρήμα τίθεται πάνω από όλα και διαχρονικές αξίες όπως η εντιμότητα, η εμπιστοσύνη, η διάθεση για συνεργασία και η προσήλωση στο καθήκον έχουν δευτερεύων ρόλους στις προτεραιότητες και τις απαιτήσεις του σύγχρονου τρόπου σκέψης.

Η εξαπάτηση δεν απαγορεύεται σύμφωνα με τον ορθολογικό τρόπο σκέψης, αλλά θεωρείται θεμιτή συμπεριφορά, εφόσον κρίνεται ότι εξυπηρετεί τον έμμεσα επιδιωκόμενο σκοπό που είναι ο προσωπικός πλουτισμός, ανεξαρτήτως των κοινωνικών επιπτώσεων. Στο ερώτημα λοιπόν που θέτει ο Χανιώτης (2005), κατά πόσο η οικονομική θεωρία φέρει και αυτή μερίδιο ευθύνης για την ηθική κατάπτωση και τα σημερινά επίπεδα διαφθοράς, η δική μας απάντηση είναι καταφατική.

3.1.3 Πολιτικοί Παράγοντες

Η διακυβέρνηση αποτελεί τον τρόπο με τον οποίο ασκείται η εξουσία και περιλαμβάνει τον τρόπο με τον οποίο διαχειρίζεται η κυβέρνηση τις πολιτικές και τα κοινωνικοοικονομικά ζητήματα της χώρας. Η διακυβέρνηση και η διαφθορά, όπως αναφέρουν οι Καλιάνης & Μπόρας (2013) είναι στενά συνδεδεμένες έννοιες καθ' ότι μία χώρα που παρουσιάζει υψηλά επίπεδα διαφθοράς αναπόφευκτα χαρακτηρίζεται και από κακή διακυβέρνηση και αντίστροφα. Αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στην έλλειψη διαφάνειας που διέπει τις εθνικές γραφειοκρατίες και τα συστήματα πολιτικής και οικονομικής εξουσίας.

Από κοινωνιολογικής άποψης το φαινόμενο αυτό, σύμφωνα με την *προσέγγιση της πολιτικοποίησης*, παρατηρείται ως επί το πλείστον στις κοινωνίες εκείνες όπου έχει καταργηθεί η αρχή της *«πολιτικής ουδετεροποίησης»*, στον χώρο της δημόσιας διοίκησης. Η πολιτική εκμετάλλευση του χώρου της δημόσιας διοίκησης, αποτελεί μέχρι σήμερα, σε πολλές χώρες κατάλοιπο της βρετανικής αποικιοκρατίας (Κουτσούκης, 1996:210).

Η κρατική εξουσία νομοθετεί, εκτελεί, νομιμοποιεί, ελέγχει και τιμωρεί. Το γραφειοκρατικό σύστημα διακυβέρνησης και ο τρόπος άσκησης της εκτελεστικής εξουσίας, ελέγχονται από τους εκλεγμένους εκπροσώπους του λαού. Οι ευρισκόμενοι στην πολιτική εξουσία διορίζουν, μεταθέτουν και επιβάλλουν ποικιλοτρόπως τη θέληση τους στη γραφειοκρατία. Αυτοί που επιδιώκουν να αποκομίσουν οφέλη από την πολιτική εξουσία, είναι αναμενόμενο ότι ασκούν επιρροή στους εκάστοτε φορείς της (Τσουδερού, 1998:19). Την κρατική γραφειοκρατία αποτελούν οι τυποποιημένοι και συστηματοποιημένοι μηχανισμοί, που εφαρμόζονται από το κράτος, απαραίτητες για την λειτουργία του. Είναι οι δομές της κρατικής μηχανής που αποτελούνται από μία ιεραρχία θέσεων και ρόλων και διέπονται από σαφείς κανόνες και διαδικασίες, βασιζόμενες στον καταμερισμό των λειτουργιών και των εξουσιών (Hughes & Kroehler, 2007:243).

Η ισχύς που αποκτούν μέσω της εξουσίας τους οι εκλεγμένοι εκπροσώπου του λαού, επιβάλλει στην κοινωνία τις δικές τους απόψεις. Η *ισχύς της εξουσίας*, όπως εξηγούν οι Hughes & Kroehler (2007:355), *"αναφέρεται στην ικανότητα των ατόμων και των κοινωνικών ομάδων να επιβάλλουν τη βούληση τους σε άλλα άτομα και κοινωνικές ομάδες, ξεπερνώντας τις ενδεχόμενες αντιρρήσεις και αντιστάσεις τους... Η ισχύς είναι αυτή που καθορίζει ποια άτομα και ποιες ομάδες θα επιβάλουν τις δικές τους αντιλήψεις στο σύνολο της κοινωνίας."*

Τα συμφέροντα των μαζών που δημιουργούν ένα πολιτικό κόμμα, διαπιστώνει ο Μίχελς, δεν συμπίπτουν πάντοτε με τα συμφέροντα της ηγεσίας του, σύμφωνα με τα οποία εν τέλει στηρίζει τη δράση του το κόμμα και θεωρεί, όπως αναφέρει η Σεραφετινίδου (2006:217), ότι *"οι ολιγαρχικές τάσεις της γραφειοκρατικής ηγεσίας"* του, συμπεριφέρονται με νεποτισμό και καταχρώνται την κομματική εξουσία. Αυτό μεταμορφώνει τους εκλεγμένους εκπροσώπους της λαϊκής βάσης *"από υπηρέτες της σε αφεντικά της"*.

Η Krueger (1974) σύμφωνα με τους Καλιάνη & Μπόρα (2013) αναφέρθηκε για πρώτη φορά στο φαινόμενο της *προσοδοθηρίας*. Την δραστηριότητα δηλαδή ορισμένων ατόμων με σκοπό να επηρεάσουν την κυβερνητική πολιτική ώστε να εξυπηρετήσουν τα ιδιωτικά τους οφέλη, είτε για διατήρηση των προνομίων τους, είτε για να τύχουν προνομιακής μεταχείρισης. Τα άτομα αυτά ενίοτε οργανώνονται σε ομάδες πίεσης, τα γνωστά *lobbies*, οι οποίες αποτελούν τυπικό χαρακτηριστικό στις καπιταλιστικές κοινωνίες. Στην προσπάθεια τους οι ομάδες αυτές να επιτύχουν του στόχους τους, χρησιμοποιούν κάθε μέσο για να αναγκάσουν το κράτος και τους θεσμούς του να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους, εις βάρος φυσικά του υπόλοιπου πληθυσμού.

Οι πολιτικοί από την πλευρά τους για να ικανοποιήσουν τα διαπλεκόμενα συμφέροντα ιδιωτών ή εταιρειών, ενεργοποιούν μηχανισμούς και διαδικασίες εντός της δημόσιας διοίκησης. Μεταβιβάζουν ουσιαστικά σε τρίτους, μέρος του εθνικού πλούτου εξυπηρετώντας παράλληλα και τα δικά τους συμφέροντα, εφόσον εξασφαλίζουν από αυτούς χρηματοδοτήσεις, οι οποίες θα χρησιμοποιηθούν για να προσελκύσουν ψηφοφόρους στις εκλογικές τους εκστρατείες (Καλιάνης & Μπόρας, 2013).

"Πονάω που βλέπω όλα να σαπίζουν σ' αυτόν τον τόπο. Στην εξουσία πάντοτε οι φαύλοι. Κι' αν φανεί κάποιος μια μέρα έντιμος, σε δέκα μέρες σκαρτεύει. Φέρνεις άλλον, βγαίνει χειρότερος", είχε πει ο Αριστοφάνης στις Εκκλησιάζουσες (στ. 174-179). Με αυτά τα λόγια γίνεται ξεκάθαρα αντιληπτό ότι η εξουσία αναπαράγοντας τη διαφθορά αναπαράγει και διεφθαρμένους πολιτικούς. Όσο έντιμος και να είναι ο άνθρωπος εισερχόμενος στην πολιτική, θέλοντας να παραμείνει σε αυτή, πολύ σύντομα θα "χαλάσει". Ο έντιμος πολιτικός με την ανάληψη του δημόσιου αξιώματος "είναι υποχρεωμένος" να ακολουθήσει τους "κανόνες του παιχνιδιού" αν επιθυμεί επανεκλογή του. Για να ανταποδώσει στους ψηφοφόρους την υποστήριξη που του έδειξαν θα πρέπει να ακούσει τις απαιτήσεις τους και να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις τους, οι οποίες τις περισσότερες φορές παραπέμπουν σε περιφρόνηση των κανόνων, ρουσφέτι και ευνοιοκρατία. Οι απαιτήσεις της εξουσίας αργά ή γρήγορα θα διαφθείρουν και τους ενίοτε έντιμους πολιτικούς. Αυτό ακριβώς ήθελε να πει δύο χιλιετίες αργότερα, κάτι που υποδηλοί ότι η διαφθορά της εξουσίας διαιωνίζεται και τίποτα δεν είναι ικανό για να την καταπολεμήσει και ο Μακιαβέλλι, όπως αναφέρει ο Σιμόπουλος (1995:305), εξηγώντας ότι: *"για να κρατήσεις την εξουσία πρέπει να δράσεις κατά τρόπο αντίθετο προς την καλή πίστη"*.

Οι πολιτικοί αποσκοπώντας σε πολιτικά οφέλη ή σε αποτροπή πολιτικού κόστους, όταν στερούνται επαρκών ερεισμάτων, καταφεύγουν σε δύο κυρίως μεθοδεύσεις: (α) θα αναζητήσουν στήριξη από "εξωθεσμικά κέντρα επιρροής" όπως τα ΜΜΕ, εκδότες, επιχειρηματίες, συνδικάτα και η εκκλησία. Όλοι αυτοί με τη σειρά τους θα απαιτήσουν αθέμιτα ανταλλάγματα και θα εξαργυρώσουν την στήριξη τους μέσω της ισχύος των πολιτικών για να εξασφαλίσουν την ανάθεση δημοσίων έργων ή προμηθειών, αδειών κλπ και (β) θα επιχειρήσουν να γίνουν αρεστοί στους ψηφοφόρους τους για να ενισχύσουν τη θέση τους καταφεύγοντας σε φαύλα μέτρα (Ματθίας, 2005:4).

Ο τρόπος με τον οποίο ασκείται η εξουσία εξαρτάται σαφώς από τα επίπεδα δημοκρατίας και το πολίτευμα σε μία χώρα. Στα αυταρχικά καθεστώτα η διαφθορά είναι σε κάθε μορφή της εγγενής. Οι κατέχοντες την εξουσία σε τέτοιου είδους καθεστώτα αναζητούν στήριξη από ισχυρούς παράγοντες, ισχυρές ομάδες και επιχειρηματικούς κύκλους, έναντι ανταλλάγματος. Η εξουσία και οι επωφελούμενοι από αυτή γίνονται υπό τις περιστάσεις ασύδοτοι, εφόσον διατηρούν τον έλεγχο των ΜΜΕ και του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης, με αποτέλεσμα να απομυζούνται οι δημόσιοι πόροι (Ματθίας, 2005:5).

Η κρατική διαφθορά, κατά τον Ματθία (2005:5), εμφανίζεται επίσης σε δημοκρατικά πολιτεύματα. Εκεί που υπάρχει ισορροπία στη λειτουργία της δημοκρατίας, σπανίως θα εντοπιστούν φαινόμενα κρατικής διαφθοράς. Στις "ανώριμες δημοκρατίες" όμως η κρατική διαφθορά είναι συχνό φαινόμενο. Οι αιτίες δε που γεννούν εδώ τη διαφθορά είναι άλλες. Ανώριμη δημοκρατία μπορεί να χαρακτηριστεί εκείνη από την οποία απουσιάζει η δημοκρατική παράδοση και εντός της οποίας εμφανίζονται μεγάλες και παγιωμένες ανισότητες όπως οι ταξικές, περιουσιακές ή μορφωτικές.

Οι δημοκρατικά ανώριμες κοινωνίες παρουσιάζουν "θεσμική ένδεια", σύμφωνα με τον Ματθία (2005:5). Σε αυτά τα κράτη η δημοκρατική λειτουργία είναι φαινομενική, θα λέγαμε. Τηρούνται δηλαδή φαινομενικά οι δημοκρατικές διαδικασίες κατά τη λειτουργία του κράτους. Στην πραγματικότητα οι ελεγκτικοί μηχανισμοί είναι ανίκανοι να αντισταθμίσουν την εξουσία, με αποτέλεσμα να επέρχεται ο "ολοκληρωτισμός". Συνεπώς η εξουσία συγκεντρώνεται σε ένα άτομο, είτε αυτό είναι ο Πρόεδρος είτε ο Πρωθυπουργός. Ουσιαστικά η λειτουργία των θεσμών του κράτους γίνεται τυπικά, υπό την έννοια ότι η κρατική εξουσία συγκεντρώνεται στον αρχηγό του κυβερνώντος κόμματος ο οποίος αποφασίζει, διορίζει και παύει τους θεσμικούς αξιωματούχους.

Η Βουλή, όπως λειτουργεί για παράδειγμα στο "*προθυπουργικοκεντρικό πολίτευμα*" της Ελληνικής Δημοκρατίας, νομοθετεί ανάλογα με τη γραμμή που θέτει το κυβερνών κόμμα και η κρατική μηχανή εκτελεί πιστά, σύμφωνα με τη "θέληση" των υπουργών, οι οποίοι διορίζονται και τελούν υπό τη κρίση του αρχηγού του κυβερνώντος κόμματος. Συνεπώς η εξουσία συγκεντρώνεται σε ένα φορέα, ο οποίος δέχεται συνεχώς πυρά από την αντιπολίτευση και από κοινωνικούς εταίρους, για κάθε του πολιτική απόφαση. Για να επιτύχει την πολιτική του επιβίωση ο φορέας εξουσίας καταφεύγει για στήριξη σε εξωθεσμικούς παράγοντες, οι οποίοι αφενός θα τον στηρίξουν με τα μέσα που διαθέτουν, αλλά αφετέρου θα επιδιώξουν ανάλογα αυθαίρετα ανταλλάγματα από την εξουσία.

Υπό αυτές τις συνθήκες η διαφθορά διογκώνεται, το κράτος λειτουργεί με κομματικά κριτήρια και η διαπλοκή εισχωρεί παντού, στα πολιτικά κόμματα, στις κρατικές υπηρεσίες, στις επαγγελματικές τάξεις, ακόμα και στο δικαστικό σώμα το οποίο χάνει την αυτοτέλεια του (Ματθίας, 2005:6,7).

Η σχέση της πολιτικής με τη διαφθορά, κατά τον Καρκατσούλη (2005:53), αναδύκνεται με σαφήνεια στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας του Τίτο, την διάλυση της οποίας και την κατάργηση των κρατικών της δομών, ακολούθησαν συγκρούσεις μεταξύ οργανωμένων ενόπλων ομάδων. Λόγω της ανυπαρξίας κρατικών δομών που θα λειτουργούσαν κατασταλτικά, όπως ο στρατός και η αστυνομία, οι συγκρούσεις επεκτάθηκαν και έλαβαν διαστάσεις εμφύλιας διαμάχης, περίοδος κατά την οποία άνθισε παράλληλα στην περιοχή το λαθρεμπόριο όπλων και ναρκωτικών.

3.1.4 Πολιτισμικοί Παράγοντες

Σύμφωνα με την θεωρία του Sutherland (1947) γνωστή ως *θεωρία της κοινωνικής μάθησης* ή *θεωρία του διαφορικού συγχρονισμού*, η εγκληματική συμπεριφορά είναι επίκτητη και μαθαίνεται μέσω της διαντίδρασης του ατόμου κατά την κοινωνικοποίηση του, με τον ίδιο τρόπο που μαθαίνονται και οι έννομες πράξεις. Οι άνθρωποι μαθαίνουν την εγκληματική συμπεριφορά από τα άτομα με τα οποία συναναστρέφονται. Το άτομο δηλαδή σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής του συμπεριφέρεται σύμφωνα με την αντίληψη που επικρατεί (Χατζηβασίλης, 2003:136). Επομένως σε μία κλειστή κοινωνική ομάδα, όπως είναι για παράδειγμα ο επαγγελματικός κύκλος, εάν η χρήση αθέμιτων μέσων είναι αποδεκτή και κυριαρχεί της αντίληψης για συμμόρφωση και υπακοή στους νόμους και τους κανονισμούς, τότε το άτομο μαθαίνει να εγκληματεί και να καταφεύγει σε πράξεις διαφθοράς.

Όπως αναφέρει ο Γιαννακόπουλος (2005:151), τα μέλη της κάθε κοινωνίας της αποκτούν ένα σώμα γνώσης που περιλαμβάνει τυποποιημένους ορισμούς για κοινές καταστάσεις και τρόπους κατάλληλους για εξεύρεση λύσεων σε αυτές. Το πώς γίνονται αντιληπτές οι κοινές αυτές καταστάσεις και ο τρόπος με τον οποίο αναζητούνται οι λύσεις για αυτές, πηγάζουν από την κουλτούρα της κάθε κοινωνίας και αντιπροσωπεύουν σε σημαντικό βαθμό, την εγγύηση σταθερότητας για το συγκεκριμένο κοινωνικό περιβάλλον.

«Διαφθορά δεν είναι μόνο ο χρηματισμός και οι κάτω από το τραπέζι συναλλαγές... Διαφθορά είναι ο συνολικός εθισμός της κοινωνικής, πνευματικής και πολιτικής ζωής στην υποκρισία, την ψευτιά και την παραπληροφόρηση...», αναφέρει ο Ανδριανόπουλος, (1998:58). Η ροπή του κοινωνικού συνόλου προς την διαφθορά, μπορεί να θεωρηθεί ότι οφείλεται στην ολική ηθική κατάπτωση, η οποία δημιουργεί μια παθογενή νοοτροπία στην κοινωνία, βασισμένη σε μολυσμένες ηθικές αρχές.

Κάπου εδώ διακρίνεται και η ευθύνη του εκπαιδευτικού συστήματος ένεκα των προτύπων που προωθεί. Στις δυτικές δημοκρατίες με τα σαθρά κοινωνικά συστήματα, η παιδεία που παρέχουν σήμερα τα εκπαιδευτήρια προωθεί τις αρχές της ιεραρχίας, του χρήματος, του ανταγωνισμού και της προσωπικής επιτυχίας. Με αυτή την παιδεία στεριώνουν οι πολιτικές των διεφθαρμένων εξουσιών που θεοποιούν το κέρδος και επιτρέπουν στους πλουσίους να θησαυρίζουν εις βάρος των φτωχών (Σιμόπουλος, 1995:423).

Τον 19^ο αιώνα στις ΗΠΑ, όπως αναφέρει ο Σιμόπουλος (1995:310), οι μετανάστες στον αγώνα για την επιβίωση τους και στην προσπάθεια τους να *"ριζώσουν"*, αντιδρούν με *"ενστικτώδεις παρορμήσεις"*. Υιοθετείται ο *"αμερικάνικος τρόπος ζωής"* που παραπέμπει σε αγώνα για οικονομική επιτυχία και υπεροχή χωρίς ηθικούς φραγμούς. Καλλιεργείται δηλαδή η νοοτροπία ότι τα όποια ηθικά εμπόδια φράσσουν τον δρόμο του πλουτισμού, είτε παραμερίζονται είτε υπερπηδούνται.

Η ιδέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης οδηγείται από την αρχή της *νεωτερικότητας*, την ανάπτυξη και υλοποίηση για παράδειγμα, υγείων, ορθολογικών και κοινωνικά δίκαιων διαδικασιών σε σχέση με όλες τις εκφάνσεις της ζωής, από τις οποίες απουσιάζουν τα φαινόμενα της διαφθοράς (Γιαννακόπουλος, 2005:152). Ακολουθώντας το κάθε κράτος την αρχή αυτή, επιτυγχάνεται η άνοδος της ευημερίας και η αύξηση των κοινωνικών ευκαιριών του λαού, καθώς και η μείωση των κινδύνων που απειλούν τη ζωή των

πολιτών. Αυτά τα ωφελήματα απολαμβάνουν κυρίως οι λαοί της Βόρειας Ευρώπης, τα οποία κατά τον Γιαννακόπουλο (2005:152), κάνουν ελκυστική την ένταξη των υπολοίπων κρατών στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι εν λόγω πληθυσμοί έχουν αναπτύξει τις, καθοδηγούμενες από την αρχή της νεωτερικότητας, διαδικασίες αυτές, μέσα από πνευματικούς και πολιτισμικούς παράγοντες οι οποίοι εσωτερικεύονται μέσω μιας μακράς ιστορικής διαδικασίας (Γιαννακόπουλος, 2005:152). Καθοδηγούνται δηλαδή σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής τους από την κουλτούρα, τα ήθη και τις νόρμες, που επικρατούν στις κοινωνίες τους. Βιώνουν συναισθήματα έντονης ενοχής για την παρανομία και εκφράζουν έντονη αποστροφή προς τη διαφθορά, όπως αναφέρουν οι Κολλίντζας & Ντέλλας (1998:169), που σε συνδυασμό με το ανεπτυγμένο αίσθημα πολιτικής ευθύνης που διακατέχει τους λαούς αυτούς, λειτουργούν αποτρεπτικά.

Οι νόρμες είναι οι κανόνες συμπεριφοράς που θέτει μία κοινωνία στα μέλη της και διακρίνονται σε *τυπικές*, π.χ οι νόμοι και οι κανονισμοί και *άτυπες*, όπως είναι οι κανόνες απλής καθημερινής συμπεριφοράς και ευγένειας καθώς και οι προσδοκίες σχολικής και επαγγελματικής επιτυχίας. Πράξη αποκλίνουσας συμπεριφοράς, θεωρείται εκείνη η οποία παραβαίνει τις νόρμες μιας κοινωνίας (Στυλιανού, 2007:13). Κατά συνέπεια σε οι εν λόγω αρχές ως ένα βαθμό δεν είναι συμβατές στις κοινωνίες που ζουν οι πολίτες των υπόλοιπων λαών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και για το λόγο αυτό είναι δύσκολο να δεχθούν αμέσως τις όποιες προτεινόμενες αλλαγές στην καθημερινότητα τους, μεταξύ αυτών και μηχανισμούς αντιμετώπισης της διαφθοράς. Αυτό οφείλεται, κατά το Γιαννακόπουλο (2005:153) στο γεγονός ότι *[η κουλτούρα δεν είναι δυνατό να μεταφερθεί ούτε μπορεί να παραχθεί τεχνοκρατικά μέσω μιας «από πάνω προς τα κάτω διαδικασίας»]*.

Στο τρίπτυχο: νόρμες, κουλτούρα και ευκαιρίες για παρανομία, αποδίδει ο Καπαρδής (2001:26) την διάπραξη οικονομικών εγκλημάτων. Αναφερόμενος στα λεγόμενα *εγκλήματα λευκού κολάρου*, υποστηρίζει ότι όπως και στο κοινό έγκλημα, η διάπραξη τους εξαρτάται από τις νόρμες του επαγγελματικού περιβάλλοντος, την κουλτούρα που επικρατεί στον χώρο εργασίας και τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται για παρανομία.

Η κουλτούρα μια κοινωνίας, όπως και η νεωτερικότητα, αναπαράγονται και μεταβάλλονται μέσα από μια μακρά διαδικασία κοινωνικής μάθησης. Η εκτεταμένη διαφθορά, για παράδειγμα, που υπάρχει σήμερα στα κράτη της νοτιοανατολικής

Ευρώπης, όπου μέχρι πριν από δύο δεκαετίες κυβερνούσαν σοσιαλιστικά καθεστώτα, καθώς και στην Τουρκία, δύναται να ερμηνευτεί ως απόρροια «της παραδοσιακής προνεωτερικότητας και της σοσιαλιστικής αντι-νεωτερικότητας, η οποία ακόμη διαμορφώνεται στις συγκεκριμένες κοινωνίες» (Γιαννακόπουλος, 2005:153).

Σε πλήρη αντίθεση με την πιο πάνω θέση αποτελεί η άποψη του Καρκατσούλη (2005:46), σύμφωνα με την οποία η αντίληψη της σύγχρονης διαφθοράς μας απομακρύνει από την παραδοσιακή αντίληψη, η οποία θεωρεί την διαφθορά ως πολιτισμικό κληροδότημα μιας κοινωνίας. Όσον αφορά τη λεγόμενη «παλαιού τύπου» διαφθορά που εντοπίζεται στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και στην Τουρκία, την αποδίδει στον ανατολικό απολυταρχισμό και τον συγκεντρωτισμό του σοσιαλισμού.

3.2 Ατομικοί Παράγοντες

Σε μία κοινωνία με υψηλά επίπεδα διαφθοράς και εκεί ακόμα που η διαφθορά είναι ενδημική, μεγάλο μέρος του πληθυσμού δεν συμμετέχει σε αυτήν. Η ηθική αποδοχή της διαφθοράς διαφέρει σε τεράστιο βαθμό από κοινωνία σε κοινωνία, ακόμα και ανάμεσα στα μέλη της ίδιας κοινωνίας και αυτό έχει τεράστιο αντίκτυπο στο βαθμό και στην συχνότητα εμφάνισης του φαινομένου (Κολλίντζας & Ντέλλας, 1998:169).

Γιατί όμως σε κοινωνικά περιβάλλοντα, όπου επικρατεί παντού διαφθορά, υπάρχουν άτομα που επιλέγουν το δρόμο της αρετής και της συμμόρφωσης; Η απάντηση στο ερώτημα αυτό συνδράμει στο να γίνει αντιληπτό ότι πέραν από τους κοινωνικούς – περιβαλλοντικούς παράγοντες, σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη αποκλίνουσας συμπεριφοράς, διαδραματίζουν και τα ατομικά χαρακτηριστικά του ανθρώπου, τα οποία θα εξετάσουμε σε αυτό το σημείο, μέσω των σημαντικότερων θεωριών της επιστήμης της εγκληματολογίας.

Η θεωρία του κοινωνικού ελέγχου του Hirschi, υποστηρίζει ότι ο το άτομο είναι εκ της φύσεως του «ηδονιστικό και αποκλίνον». Έχει δηλαδή έμφυτη την τάση να αναζητεί την ηδονή και σε αυτή του την προσπάθεια, αν δεν λειτουργήσει η αποτροπή, θα παραβεί τους κανόνες και θα εγκληματήσει, αν χρειαστεί. Αποτρεπτικά στην εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών λειτουργούν οι ισχυροί δεσμοί που συνδέουν το άτομο με τον κοινωνικό του περίγυρο, ο οποίος είναι η οικογένεια, η παρέα, το επαγγελματικό περιβάλλον, το σχολείο κλπ (Στυλιανού, 2007:21).

Η λειτουργία των κοινωνικών δεσμών ως αποτρεπτικός παράγοντας εκδήλωσης αποκλίνουσας συμπεριφοράς στηρίζεται σε τέσσερις συνιστώσες ως εξής: α) στην συναισθηματική σύνδεση και η ποιότητα των σχέσεων με τα άτομα της συναναστροφής, β) στον ορθολογιστικό τρόπο σκέψης, κατά τον οποίο το ορθολογικά σκεπτόμενο άτομο θα αποφασίσει αν θα παρανομήσει ή όχι αντισταθμίζοντας το επιδιωκόμενο όφελος με το κόστος, γ) στην ανάμιξη σε συμβατικές δραστηριότητες, οι οποίες προϋποθέτουν απουσία από παράνομες δραστηριότητες δ) και οι πεποιθήσεις του ατόμου ως προς την τήρηση των κανόνων (Στυλιανού, 2007:21).

Ο Merton ανέπτυξε την *θεωρία της κοινωνικής έντασης*, σύμφωνα με την οποία ορισμένες παραβατικές συμπεριφορές οφείλονται στην αδυναμία των ανθρώπων να επιτύχουν τους επιδιωκόμενους σκοπούς τους λόγω έλλειψης νόμιμων ευκαιριών. Η έλλειψη ίσων ευκαιριών λόγω της κοινωνικής ανισότητας που επικρατεί σε πολλές κοινωνίες, δημιουργεί ανεκπλήρωτους στόχους για πολλούς ανθρώπους, οι οποίοι αισθάνονται ανίκανοι να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες τους με νόμιμα μέσα τις ανάγκες και ωθούνται σε παράνομες δραστηριότητες (Χατζηβασίλης, Β. 2003:139). Αυτό είναι συνυφασμένο, κατά τον Merton, όπως αναφέρει ο Δημόπουλος (2008:256), με την αντίφαση που δημιουργείται από την υπερβολική έμφαση που δίνεται στην κατάσταση της επιτυχίας, η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με τον πλουτισμό και την έλλειψη θεμιτών μέσων επίτευξής τους.

Η πλουτολατρεία, όπως αποκαλεί η Μαραγκοπούλου (2013:3), την πεποίθηση που επικρατεί στον κόσμο σήμερα ότι ο κύριος στόχος του ατόμου πρέπει να είναι ο πλουτισμός με ότι διαθέσιμο μέσο υπάρχει, χωρίς ηθικές αναστολές, αποτελεί τον κυριότερο λόγο για τον οποίο δεν είναι εφικτή η καταπολέμηση της διαφθοράς.

Ο Sutherland με την *θεωρία της μάθησης*, υποστηρίζει ότι το άτομο είναι εκ της φύσεως του νομοταγές. Για να αναπτύξει αποκλίνουσες συμπεριφορές θα πρέπει να το ωθήσει προς την απόκλιση κάποια κοινωνική δύναμη, η οποία είναι η μάθηση. Οι παραβατικές συμπεριφορές είναι επίκτητες και μαθαίνονται κατά την κοινωνικοποίηση του ατόμου, με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που μαθαίνονται και οι έννομες συμπεριφορές. Οπότε αν οι πράξεις διαφθοράς είναι αποδεκτές από το περιβάλλον του ατόμου και κυριαρχούν της αντίληψης για συμμόρφωση, τότε το άτομο αποδέχεται τον συγκεκριμένο τρόπο συμπεριφοράς (Χατζηβασίλης, 2003:19). «*Η διαφθορά συνέχεται, συνηθέστατα, με την ηθική, είτε ως προσωπική διδασκαλία είτε ως συλλογική συμπεριφορά που είναι δυνατό να διδαχθεί στους ανθρώπους*» αναφέρει ο Καρκατσούλης (2005:46).

Κεφάλαιο 4

Επιπτώσεις της Διαφθοράς

Οι επιπτώσεις της διαφθοράς στην κοινωνία, κυρίως όταν αυτή είναι γενικευμένη είναι ολέθριες. Πλήττουν τους θεσμούς, την οικονομία και την κοινωνική ζωή. Η νομιμότητα και η ισονομία καταλύονται, οι θεσμοί υπονομεύονται, επέρχεται απαξίωση προς την πολιτική, πλήττεται η ιδιωτική οικονομική δραστηριότητα, συρρικνώνονται τα δημόσια έσοδα, σπαταλούνται αυθαίρετα οι δημόσιοι πόροι και απαξιώνονται οι αρχές του ήθους και της αρετής (Ματθίας, 2005:3). Με όποια μορφή και να λαμβάνει, όπως αναφέρει η Γιωργκάτζη (2012:2), θέτει σε κίνδυνο την Δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα και μειώνει την αποτελεσματικότητα του κράτους.

Η διαφθορά πλήττει περισσότερο τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα, σπρώχνοντας τις λαϊκές μάζες στην ανέχεια και την αθλιότητα και παράλληλα συμβάλλει στην λεηλασία του δημοσίου πλούτου από τους λίγους. Αποτελεί το μεγαλύτερο εμπόδιο για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και θεωρείται πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη του οργανωμένου εγκλήματος. Αποθαρρύνει τις επενδύσεις, μειώνει τον ανταγωνισμό και γενικότερα αποτελεί τροχοπέδη για την οικονομική ανάπτυξη. Εξαθλιώνει τις δημόσιες υπηρεσίες, κυρίως σε ευαίσθητους τομείς κοινωνική πολιτικής όπως είναι αυτοί της υγείας και της παιδείας, με συνεπακόλουθο την παροχή κακής ποιότητας υπηρεσιών στο κοινό (Καρκατσούλης, 2005:52).

4.1 Κοινωνικές επιπτώσεις

Διαφθορά, για τον Ανδριανόπουλο (1998:58) δεν είναι μόνο ο χρηματισμός και οι κάτω από το τραπέζι συναλλαγές. Διαφθορά θεωρεί και τον *"συνολικό εθισμό της κοινωνικής, πνευματικής και πολιτικής ζωής στην υποκρισία, την ψευτιά και την παραπληροφόρηση"*. Εννοεί βέβαια ότι με την εκτεταμένη διαφθορά επέρχεται η συνολική καταρράκωση των ηθικών αρχών και αξιών της κοινωνίας. Ο Ιταλός φιλόσοφος και οικονομολόγος Gimabattista Vico (1668 - 1744), όπως αναφέρει ο Σιμόπουλος (1995:307) αναλύοντας την διαδικασία της διαφθοράς στην κοινωνία αναφέρει:

"Αρχικά οι άνθρωποι συμπεριφέρονται με γνώμονα την αναγκαιότητα, ύστερα στρέφονται προς τη χρησιμοθηρία και τελικά επιζητούν την ευζωία και την απόλαυση, ρίχνονται στην διαλυτική πολυτέλεια και την κραιπάλη και σε κατάσταση παράνοιας αυτοκαταστρέφονται".

Έρευνα με τίτλο *"Στάσεις και Αίτια της Διαφθοράς στην Ελλάδα"*, που έγινε μεταξύ φοιτητών ελληνικών πανεπιστημίων, κατέδειξε ότι η οικονομική κρίση που βιώνει από το 2009 η Ελλάδα, απεκάλυψε μια σειρά κοινωνικών και άλλων ζητημάτων τα οποία συνέβαλαν και υποβοήθησαν στην δημιουργία της. Ένα από τα πλέον σημαντικά αυτά ζητήματα είναι αυτό της διαφθοράς. Τα σκάνδαλα που αποκαλύφθηκαν αφορούσαν καταχρήσεις και κακοδιαχείριση του κρατικού προϋπολογισμού και του δημόσιου πλούτου, αλλά κυρίως έφεραν στην επιφάνεια την σαθρή νοοτροπία της ελληνικής κοινωνίας για εύκολο και γρήγορο πλουτισμό μέσω αθέμιτων και παράνομων μεθοδεύσεων (Κουράκης, 2015).

Τα επίπεδα διαφθοράς του δημόσιου βίου καθορίζουν και την ποιότητα της Δικαιοσύνης. Όση εξαχρέωση επικρατεί στο πολιτικό σύστημα και στην εξουσία, άλλη τόση θα επικρατεί στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης. Η πολιτική διαφθορά αποτελεί εμπόδιο κοινωνικής ανάπτυξης εφόσον διαβρώνει, όπως αναφέρει ο Καρκατσούλης (2005:58), το δίκαιο και το θεσμικό πλαίσιο επί του οποίου αυτή οικοδομείται.

Στην αρχαία Θήβα τα αγάλματα των δικαστών δεν είχαν χέρια. Ο τεχνίτης της αρχαιότητας ήθελε να τονίσει με αυτό τον συμβολισμό το ασυμβίβαστο της δωροδοκίας με την Δικαιοσύνη. Στην αρχαία Αθήνα, το λίκνο του πολιτισμού και της δημοκρατίας, η ανηθικότητα των δικαστών - *"το δεκάζειν προς το παρανομήσαι"* ή *"προς το μεροληπτείν"*, θεωρείτο το μεγαλύτερο έγκλημα κατά της πολιτείας. Η Δικαιοσύνη ήταν η υπέρτατη εξουσία γιατί ήταν πραγματικά λαϊκή, με τεράστιες εξουσίες, που της παρείχαν τη δυνατότητα μέχρι και να ακυρώνει αποφάσεις της Εκκλησίας του Δήμου. Οι Αθηναίοι συμμετείχαν δημοκρατικά στις λειτουργίες της δικαιοσύνης και με τον τρόπο αυτό διασφαλιζόταν η δίκαιη η ισονομία. Χαρακτηριστική έκφραση των αντιλήψεων των αρχαίων Αθηναίων για την δικαιοσύνη, είναι οι στίχοι του Ευριπίδη (485 π.Χ - 406 π.Χ) στο έργο του *"Ικέτιδες"* (420 π.Χ):

"Φτωχός και πλούσιος έχουν τα ίδια δικαιώματα, μπορούν εξίσου να προσφύγουν στη δικαιοσύνη. Κι' ο πλούσιος δεν έχει καλύτερη μεταχείριση από τον φτωχό. Αν ο αδύναμος έχει δίκαιο θα νικήσει τον ισχυρό" (Σιμόπουλος, 1995:423).

Ίσως σε αυτές τις αντιλήψεις και νοοτροπίες να οφείλει η Αθηναϊκή πολιτεία την ραγδαία κοινωνική της ανάπτυξη. Στις επόμενες δύο χιλιετίες που ακολούθησαν θα κυριαρχήσει το "δίκαιο του ισχυρότερου". Υιοθετούνται τρόποι τινά πιο βάρβαρες αντιλήψεις. Οι φτωχοί, όπως έγραψε ο ρωμαίος φιλόσοφος Κικέρων (106 π.Χ - 43 π.Χ), δεν τολμούσαν να καταγγείλουν ακόμα και όταν ήταν οι ίδιοι θύματα ληστείας, διότι τρομοκρατούνταν από τους *"μεγαλοαριστοκράτες και τους ισχυρούς παράγοντες της εξουσίας"*, όπως αναφέρει ο Σιμόπουλος (1995:423). Η επιλεκτική εφαρμογή των νόμων της πολιτείας και η τιμωρία των αδικοπραγούντων ίσχυε και κατά την ρωμαϊκή εποχή και συνεχίστηκε σε όλες τις μετέπειτα περιόδους της ιστορίας. Την εποχή του Βυζάντιου, οι πλούσιοι, οι ευγενείς και οι ισχυροί τιμωρούνταν με επιείκεια και οι φτωχοί με αυστηρότητα, ενώ την ίδια αντιμετώπιση τύγχαναν και κατά την περίοδο του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης.

Στις σύγχρονες κοινωνίες το σύστημα απονομής Δικαιοσύνης συνεχίζει να νοσεί. Στους μηχανισμούς απονομής της Δικαιοσύνης περιλαμβάνονται οι διωκτικές - ανακριτικές αρχές, η Εισαγγελική και η Δικαστική Εξουσία. Η Δικαιοσύνη έχει υποτίθεται ανεξαρτητοποιηθεί από την πολιτική εξουσία και οι εξουσίες της καθορίζονται από το σύνταγμα, το οποίο προστατεύει την ανεξαρτησία και την αμεροληψία των δικαστών κατά την ενάσκηση των καθηκόντων τους. Όταν η πολιτική εξουσία, όπως αναφέρει ο Σιμόπουλος (1995:429), διορίζει τους Ανώτατους Δικαστές και Εισαγγελείς, την ηγεσία δηλαδή της Δικαιοσύνης, κατά συνέπεια δημιουργείται αθέμιτη και αφανής εξάρτηση των δικαστών από την εξουσία. Όταν η πολιτική εξουσία είναι διεφθαρμένη τότε η διαφθορά εισχωρεί και στο δικαστικό σώμα. Οι μηχανισμοί απονομής της δικαιοσύνης, κάτω από αυτές τις συνθήκες αναγκάζονται να νομιμοποιούν τις αυθαιρεσίες της πολιτικής εξουσίας και να προστατεύουν τα συμφέροντα των προνομιούχων ενισχύοντας την κοινωνική ανισότητα.

Ο Σουρλός (1989:15) για τις σχέσεις δικαιοσύνης και πολιτικής διαπιστώνει ότι από θεωρητική σκοπιά αυτές δείχνουν να οδηγούν σε ένα ανυπέρβλητο πρόβλημα εναρμόνισης τους. Το δίκαιο είναι αποτέλεσμα της πολιτικής διαπάλης μεταξύ διαφόρων κοινωνικών ομάδων, που ανταγωνίζονται μεταξύ τους για την κατάκτηση και διατήρηση της εξουσίας. Με την κατάκτηση της εξουσίας επιδιώκεται η μετατροπή

των συμφερόντων της σε μία «σταθερή και διαρκή τάξη», όπως αποκάλεσε το δίκαιο ο Ryffel (1972), σύμφωνα με τον Σουρλά (1989:71). Αντιθέτως, το δίκαιο καθορίζει τα όρια της άσκησης πολιτικής εξουσίας, τα πολιτειακά όργανα και το πλαίσιο διεξαγωγής της πολιτικής δράσης. Υπό αυτή την έννοια η το δίκαιο και η πολιτική διατηρούν στενή σχέση μεταξύ τους, χωρίς όμως να ταυτίζονται διότι διαφορετικά υπονομεύεται η αυτονομία του δικαίου Σουρλάς (1989:72).

Από τη μια το δίκαιο αποτελεί προϊόν πολιτικών διαδικασιών με στενή διασύνδεση με την πολιτική και για αυτό η επίλυση νομικών ζητημάτων απαιτεί κρίσεις με πλήρη συνείδηση της πολιτικής σημασίας της αποστολής τους, από την άλλη όμως ο δικαστής οφείλει να παραμένει ανεπηρέαστος από πολιτικές σκοπιμότητες και συμφέροντα. Το δίκαιο προηγείται της πολιτικής δεδομένου ότι η πολιτική διαδικασία διέπεται από κανόνες δικαίου. Υπό αυτή την έννοια οι σύγχρονες κοινωνίες απαιτούν από το δικαστικό σύστημα αμεροληψία και αντικειμενικότητα κατά την άσκηση δικαιοδοσίας του, κάτι το οποίο συνεπάγεται κρίση χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το πρόσωπο των εμπλεκόμενων, στην βάση της θεμελιώδους *αρχής της ίσης μεταχείρισης*.

Για τον Σιμόπουλο (1995:431), η παρέμβαση της πολιτικής εξουσίας στη λειτουργία της δικαιοσύνης προκαλεί κοινωνική αποσύνθεση και κοινωνική οργή. Η κομματικές παρεμβάσεις στο ανακριτικό και δικαστικό έργο αποτελούν κατάργηση της *αρχής της διάκρισης των εξουσιών* και υπονομεύουν την έννοια του κράτους δικαίου. Αναπόφευκτα χάνεται η εμπιστοσύνη του πολίτη και επέρχεται η αναρχία. Τα επίπεδα δημοκρατίας σε μια κοινωνία κρίνονται από την εφαρμογή της αρχής της ισονομίας και η Δικαιοσύνη είναι ξεχωριστή από τους υπόλοιπους θεσμούς γιατί έχει την ευθύνη να προστατεύσει τους αδύναμους από τους ισχυρούς.

4.1.2 Οικονομικές επιπτώσεις

Από τη διαφθορά σε μία κοινωνία επωφελούνται οικονομικά ορισμένοι επιχειρηματίες, δημόσιοι λειτουργοί, κρατικοί αξιωματούχοι και πολιτικοί παράγοντες. Είναι κοινώς παραδεκτό ότι η πλειοψηφία των μελών της κοινωνίας ζημιώνει από την διαφθορά. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι σύμφωνα με την έκθεση του οργανισμού Διεθνής Διαφάνεια, η διαφθορά κοστίζει στην Ευρωπαϊκή Ένωση 120 δισεκατομμύρια ευρώ το χρόνο, ποσό που θεωρείται τεράστιο υπό τις παρούσες συνθήκες της οικονομίας (Καλιάνης & Μπόρας, 2013).

Παρόλα αυτά ο Άνταμ Σμιθ, που θεωρείται ο πατέρας της σύγχρονης οικονομικής σκέψης, όπως αναφέρει ο Χανιώτης (2005), υποστήριξε ότι οι εγωιστικές στάσεις στο πλαίσιο των προσπαθειών του ατόμου για βελτίωση της οικονομικής του θέσης, δεν είναι επιβλαβής αλλά αντιθέτως υπό ορισμένες συνθήκες, η επιδίωξη προσωπικού συμφέροντος, επιδρά θετικά προς την αύξηση της αξίας του εθνικού προϊόντος σε τιμές αγοράς, προς όφελος του συνόλου της οικονομίας.

Στον αντίλογο, υποστηρίζεται ότι τα πράγματα έχουν αλλάξει δραστικά από την εποχή που έζησε ο Σμιθ. Η οικονομία τότε ήταν μικρή σε έκταση και αγροτικού χαρακτήρα και δεν υπήρχαν τότε οι σημερινές αλληλεξαρτήσεις. Στις σύγχρονες κοινωνίες οι οικονομικές ισορροπίες είναι διαφορετικές και οι νόμοι της αγοράς περιλαμβάνουν πάρα πολλές ορθολογιστικές πρακτικές και αλληλεπιδράσεις. Επικρατούν συνθήκες αλληλεξάρτησης και καθεστώς σύγκρουσης συμφερόντων, με το αποτέλεσμα των ενεργειών του ατόμου να εξαρτάται από το τι κάνει το ίδιο, αλλά παράλληλα και από το τι κάνουν οι άλλοι. Οι συμφεροντολογικές συμπεριφορές του ατόμου, υπό αυτές τις συνθήκες, δυνατό να αποτελέσουν εμπόδιο για την λειτουργία της αγοράς, καθ' ότι λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης και της αβεβαιότητας για τις προθέσεις των άλλων, αμοιβαίες ωφέλιμες ευκαιρίες μένουν ανεκμετάλλευτες. Το εθνικό προϊόν θα μπορούσε να είναι μεγαλύτερο αν η οικονομία ήταν βασισμένη σε σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ αυτών που συμμετέχουν είτε στην παραγωγή είτε στην κατανάλωση και αν απουσίαζαν τέτοιες εγωιστικές συμπεριφορές. Η παραγωγικότητα υπό αυτή την έννοια αποτελεί πέραν από οικονομικό και κοινωνικό ζήτημα (Χανιώτης, 2005).

Το θέμα της εμπιστοσύνη είναι μείζονος σημασίας στις αγορές. Σήμερα, λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης της τεχνολογίας στις επικοινωνίες, τα φαινόμενα διαφθοράς γνωστοποιούνται και μεταφέρονται σε όλο τον κόσμο με τεράστιες ταχύτητες και αναμφίβολα επηρεάζουν τις τάσεις της αγοράς και των επενδύσεων. Ήδη σύμφωνα με τους Καλιάνη & Μπόρα (2013), οι Νότιες Ευρωπαϊκές χώρες και ειδικότερα η Ελλάδα θεωρούνται περιοχές που δεν προωθούνται οι επενδύσεις, με τις ανάλογες φυσικά επιπτώσεις στην οικονομία τους.

Από οικονομικής επίσης άποψης η διαφθορά αυξάνει το κόστος στον αγοραστή αγαθών ή υπηρεσιών και επηρεάζει την διανομή των εισοδημάτων μεταξύ των διαφόρων φορέων. Συνεπώς προκαλεί μείωση των εισοδημάτων του κοινού και σημαντικές οικονομικές συνέπειες στην αγοραστική του δύναμη. Στις ΗΠΑ η πλουσιότερη ελίτ των ομίλων ιδιωτικών συμφερόντων, η οποία συγκεντρώνει το 40% του κεφαλαίου,

απολαμβάνει προνομιακή μεταχείριση εις βάρος του κοινωνικού συνόλου. Οι φορολογίες επιβάλλονται με τρόπο ασύμμετρο προς όφελος των πλουσίων και εις βάρος των χαμηλότερων στρωμάτων, με αποτέλεσμα η οικονομική τους δυνατότητα να μειώνεται συνεχώς. Για το 60% του πληθυσμού, που ανήκει στην οικονομικά ασθενέστερη κατηγορία πολιτών, το κόστος ιατρικής περίθαλψης είναι δυσβάστακτο, όπως επίσης και το κόστος της τεχνικής και ανώτερης εκπαίδευσης, γεγονός που επιδρά αρνητικά στην ποιότητα ζωής του μέσου πολίτη (Lynch & Lynch, 2005:102).

Κατά τον Μάνο (1998:247), η διαφθορά επηρεάζει την αναδιανομή του πλούτου. Εκεί όπου η διαφθορά είναι εκτεταμένη, ταυτόχρονα υπάρχει εκτεταμένη μεταφορά πλούτου από τους τίμιους προς στους διεφθαρμένους, κυρίως στους δημόσιους υπαλλήλους με θέσεις κλειδιά και στους πολιτικούς.

Η κυβερνητική πολιτική, σύμφωνα με τις σύγχρονες θεωρίες οικονομικής ανάπτυξης, με την δυνατότητα που τις παρέχουν οι θεσμικοί έλεγχοι και η παροχή δημόσιων αγαθών, έχει την ευχέρεια να ελέγξει τον ρυθμό και τα μεγέθη τις ιδιωτικής οικονομικής δραστηριότητας και κατά συνέπεια τον ρυθμό της οικονομικής ανάπτυξης. Σε ένα θεσμικό περιβάλλον όπου εμποδίζεται ο θεμιτός ανταγωνισμός και υπονομεύονται οι οικονομικές προοπτικές, είναι δυνατό να υπάρξει αναποτελεσματική κατανομή των δημόσιων πόρων. Όταν ο κρατικός αξιωματούχος επιλέγει να προωθή τις οικονομικές δραστηριότητες που του παρέχουν ευκαιρίες για να αποκτήσει παράνομα οφέλη και όχι τις πιο παραγωγικές, σύμφωνα με το δημόσιο κεφάλαιο που διατίθεται, ο ρυθμός ανάπτυξης της παραγωγικότητας της χώρας ίσως πέσει κάτω από τα εφικτά επίπεδα του. Η προώθηση κάποιου δημόσιου έργου δεν γίνεται με βάση την αναγκαιότητα και τη χρησιμότητα του αλλά με κίνητρο το παράνομο κέρδος που αποφέρει. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η χρηματοδότηση ενός έργου βασικής υποδομής με χαμηλή κοινωνική απόδοση, η ανάθεση του οποίου αποφέρει ιδίων όφελος στο δημόσιο λειτουργό που το προώθησε, π.χ ενός αυτοκινητόδρομου που εξυπηρετεί ελάχιστες κοινότητες, υψηλού και δυσανάλογου κόστους σε σχέση με την χρησιμότητα του (Κολλίντζας & Ντέλλας, 1998:177).

Σύμφωνα με τον Wiehen (1998:99), εκτιμάται ότι ποσοστό 15% - 50% του κόστους των συμβάσεων έργων οφείλεται στην διαφθορά. Η αύξηση του κόστους των έργων αυτών μπορεί να οφείλεται σε διάφορους λόγους που σχετίζονται άμεσα με τη διαφθορά και αυτοί κυρίως είναι η δωροδοκία, ημιτελής εκτέλεση, ελλιπής εκτέλεση, παράβαση των όρων περιβαλλοντικής ή κοινωνικής προστασίας, υλοποίηση μη ενδεδειγμένων

οικονομικά έργων. Υπό αυτές τις συνθήκες η διαφθορά εμποδίζει την χρηματοδότηση των κοινωνικά αναγκαίων έργων, προκαλεί δυσλειτουργία στις αγορές και αποθαρρύνει τις επενδύσεις.

Μια κυβέρνηση μπορεί να εισάγει νόμους και κανονισμούς, την επιβολή των οποίων ελέγχει η ίδια, για την ανάληψη παραγωγικών δραστηριοτήτων στην αγορά, όπως είναι οι εισαγωγές προϊόντων, ίδρυση επιχειρήσεων, χρήση τεχνολογιών, ρύθμιση εργασιακών σχέσεων κλπ (Κολλίντζας & Ντέλλας, 1998:178). Όταν η εισαγωγή των νόμων ή η επιβολή τους γίνεται είτε με αλλότρια κίνητρα είτε πλημμελώς και με μοναδικό κίνητρο την εξυπηρέτηση των ημετέρων ή της κεφαλαιοκρατίας, τότε η διαφθορά δύναται να αποτελέσει καθοριστικό εμπόδιο για την ανάπτυξη.

Η διαφθορά, κοστίζει απώλεια εσόδων και ανεβάζει τα λειτουργικά κόστα του δημοσίου μηχανισμού ενός κράτος και για άλλους λόγους. Όπως αναφέρουν οι Κολλίντζας & Ντέλλας (1998:178), όταν η διάθεση κρατικής περιουσίας διέπεται από σκοτεινές διαδικασίες, συνεπάγεται χαμηλότερη είσπραξη χρημάτων. Όταν η παροχή του τελικού δημόσιου αγαθού εμπεριέχει αφανείς ενδιάμεσες εμπλεκόμενες μονάδες, συνεπάγεται απώλεια φορολογικών εσόδων, τα οποία η κυβέρνηση θα αντισταθμίσει μέσω της επιβολής άλλων φόρων. Αυτό οδηγεί σε μεγαλύτερα φορολογικά βάρη για το λαό και μεγάλες στρεβλώσεις στην οικονομία.

Την απώλεια των κρατικών εσόδων από την φοροδιαφυγή των οικονομικά ισχυρότερων στρωμάτων της κοινωνίας, όπως αναφέρει ο Μάνος (1998:247), θα επωμισθούν οι λοιποί φορολογούμενοι μέσω της αύξησης του συντελεστή φορολογίας ή με την επιβολή επιπρόσθετων φόρων, καθ' ότι το κράτος θα στραφεί σε αυτούς τους τρόπους για να εξισορροπήσει την μείωση των εσόδων του και για την κάλυψη των δαπανών του.

Πλήγμα στην εθνική οικονομία αποτελεί και όταν η ασυδοσία χαρακτηρίζει το τραπεζικό σύστημα μιας χώρας. Εκεί όπου η παραχώρηση δανείων σε ιδιώτες και δημόσιους φορείς, διέπεται από αθέμιτες διαδικασίες και μεθόδους που τα καθιστούν επισφαλή, επιβαρύνονται τα χαρτοφυλάκια των τραπεζών και αυξάνουν το κόστος λειτουργίας τους (Παπαθανασίου, 1998:188)

Όπως υποστηρίζει ο οργανισμός Διεθνής Διαφάνεια, σύμφωνα με τους Καπαρδή & Τσολάκη (2011:60), *[η διαφθορά επηρεάζει όλους του τομείς της οικονομίας, "από τις κατασκευές (Γαλλία), την εκπαίδευση (Ουγκάντα), την αστυνομία (Μαλαισία), μέχρι το*

κοινοβούλιο (Ιαπωνία), το δικαστικό σώμα (Βραζιλία, Μπουρκίνα Φάσο, Ισημερινός, Ισραήλ και Νεπάλ), ακόμα και την εκκλησία (Ελλάδα)"]. Ο οργανισμός Διεθνής Διαφάνεια στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του για καταπολέμηση της διαφθοράς, εισήγαγε τον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς, με τον οποίο αξιολογούνται τα διακριτά επίπεδα διαφθοράς σε ένα μεγάλο αριθμό χωρών. Σύμφωνα με τον πίνακα κατάταξης του δείκτη αντίληψης της διαφθοράς η Κύπρος κατά το έτος 2014 βρισκόταν στην 31 θέση με βαθμολογία 63/100, σε σύνολο 174 χωρών και στην μέση περίπου του πίνακα κατάταξης μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην πρώτη θέση του πίνακα κατάταξης και με τα χαμηλότερα επίπεδα διαφθοράς βρίσκεται η Δανία με βαθμολογία 92/100, ενώ στην τελευταία θέση βρίσκεται η Σομαλία με βαθμολογία 8/100. Πάνω από την Κύπρο, με λιγότερα ποσοστά διαφθοράς βρίσκονται όλες οι σκανδιναβικές χώρες (Παράρτημα Α).

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι σύμφωνα με τους υπολογισμούς κάθε υποχώρηση 10 μονάδων στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς, ισοδυναμεί με απώλεια εισροής κεφαλαίων που αναλογούν στο 0.5% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος μιας χώρας. Μελέτη του Ιδρύματος Brookings της Ουάσιγκτον κατέδειξε ότι το 8% του ΑΕΠ της χώρας συνίσταται από δωροδοκίες, ευνοϊκή μεταχείριση ή άλλο είδος διαφθοράς (Καπαρδή & Τσολάκης, 2011:62).

4.1.3 Πολιτικές επιπτώσεις

Ο "κυρίαρχος λαός" θεωρητικά εκλέγει με τη ψήφο του το κόμμα και τα πρόσωπα που θεωρεί ότι θα τον εκπροσωπήσουν καταλληλότερα. Πόσοι όμως από τους εκλεγμένους ηγέτες θα εφαρμόσουν και σε ποιο βαθμό τις αρχές της λαϊκής κυριαρχίας; Όπως έχει ήδη ειπωθεί, η διαφθορά είναι άμεσα συνδεδεμένη με την πολιτική και η πολιτική εξουσία διαφθείρει τον άνθρωπο.

Η πολιτική διαφθορά υποσκάπτει τις βάσεις του δημοκρατικού πολιτεύματος. Σε μία κοινωνία όπου οι πολιτειακοί θεσμοί, οι συνταγματικές αρχές και οι εκπρόσωποι του λαού, έχουν ολότελα ευτελισθεί εξαιτίας της πολιτικής διαφθοράς, η έννοια της λαϊκής κυριαρχίας αποτελεί σχήμα οξύμωρο. Οι εκλεγμένοι αξιωματούχοι ενεργώντας με τον αυταρχισμό που τους παρέχει η εξουσία επιδίδονται σε λεηλασία του δημόσιου πλούτου και εξυπηρετούν τα οικονομικά συμφέροντα τρίτων εις βάρος του λαού (Σιμόπουλος, 1995:359). Κάτω από αυτές τις συνθήκες η ελεύθερη βούληση του πολίτη στην πράξη λαμβάνεται υπόψη μόνο σε μόνο σε θέματα ελάσσοнос σημασίας και οι

πολιτικές επί μείζονος κοινωνικών και οικονομικών θεμάτων διαμορφώνονται στα μέτρα των λίγων.

Σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (2010:111), η διαφθορά, η ανισότητα και η εμπιστοσύνη, είναι σημαντικές έννοιες για την ομαλή λειτουργία της δημοκρατίας και της δημόσιας πολιτικής. Τα υψηλά επίπεδα ανισότητας οδηγούν στη διαφθορά, από την οποία απορρέει η έλλειψη κοινωνικής εμπιστοσύνης, η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε υψηλά επίπεδα ανισότητας, λειτουργώντας ως διαδικασία φαύλου κύκλου.

Υπό αυτές τις συνθήκες, κατά τους Lynch & Lynch (2005:98), όπου η υπάρχουσα κατάσταση δημιουργεί, από οικονομικής και πολιτικής άποψης, αβεβαιότητα, έλλειψη εμπιστοσύνης ενδέχεται να οδηγήσει σε θεσμική και ατομική καταστολή ή ακόμα και τραγικότερες καταστάσεις όπως μπορεί να είναι αναταραχές και εξεγέρσεις. Η διαφθορά κλονίζει την κοινωνική εμπιστοσύνη, την εμπιστοσύνη στους θεσμούς, την ισότητα και τα επίπεδα ίσων ευκαιριών.

Στις ΗΠΑ, όπως αναφέρουν οι Lynch & Lynch (2005:102), οι όμιλοι ιδιωτικών συμφερόντων που αποτελούν το πλουσιότερο 40% της οικονομίας, ασκούν επιρροή και υπαγορεύουν τη δημόσια πολιτική στους εκλεγμένους αξιωματούχους. Οι κεφαλαιοκράτες ελέγχουν την κρατική εξουσία η οποία διαμορφώνει την πολιτική της προς όφελος τους με αποτέλεσμα την άδικη και ανισομερή κατανομή του δημόσιου πλούτου.

Η διαφθορά στην πολιτική, όπως αναφέρει ο Μάνος (1998:246) υπονομεύει την αξιοπιστία του πολιτικού συστήματος και της δημόσιας διοίκησης, παράγοντες που προκαλούν την αποξένωση των πολιτών και δύναται να οδηγήσουν το κράτος σε πολιτική αστάθεια και εκδηλώσεις αντικοινωνικών συμπεριφορών. Η διαφθορά, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ανδριανόπουλος (1998:64), *"αποτελεί το τελικό σύμπτωμα της επικείμενης κατάρρευσης ενός πολιτικού καθεστώτος"*, όπως ακριβώς απέδειξε η κατάρρευση των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού της Ανατολικής Ευρώπης στα τέλη της δεκαετίας του 1980.

Ο Ιταλός φιλόσοφος και οικονομολόγος Gimabatista Vico (1668 - 1744), όπως αναφέρει ο Σιμόπουλος (1995:307) στην *κυκλική θεωρία* του υποστηρίζει ότι: *"η κοινωνία εξελίσσεται, εξαντλεί τα όρια των δυνατοτήτων της, καταρρέει εξαιτίας των εγγενών φθοροποιών στοιχείων της, ξαναγεννιέται σε χειρότερη μορφή και καταντά τελικά μια κτηνώδης κοινωνία"*. Ο Σιμόπουλος (1995:307) ερμηνεύοντας την θεωρία του Vico,

αντιλαμβάνεται ότι αυτή βρίσκει απόλυτη εφαρμογή στις πιο πρόσφατες τραγωδίες που έζησε ο Ελληνισμός, μέσω της συνοπτικής ιστορικής αναδρομής του των δύο τελευταίων αιώνων για την Ελλάδα: *"...με τις μεγάλες εξάρσεις και καταπτώσεις, τα ξαφνικά άλματα και τους καταποντισμούς, τα οράματα και τις πικρές διαψεύσεις, τις ιστορικές κορυφώσεις και τις οπισθοδρομήσεις"*. Την επανάσταση και απελευθέρωση του υπόδουλου ελληνισμού *"με πρωτοφανείς δημοκρατικές κατακτήσεις"*, ακολουθούν *"η απολυταρχία, ξένοι μονάρχες εξάρτηση και υποτέλεια"*. Ακολουθεί η επανάσταση του 1909 η εξέλιξη της οποίας καταλήγει σε μικρασιατική καταστροφή. Το ηρωικό έπος που έγραψε το ελληνικό έθνος το 1940-45 με την Εθνική Αντίσταση, ακολουθεί ο εμφύλιος, *"ο παροξυσμός της πολιτικής διαφθοράς, σε ασφυκτικότερη εξάρτηση, σε ραγδαία παρακμή και κοινωνική αποσύνθεση"*.

4.2 Επιπτώσεις στο δημόσιο τομέα

Η διαφθορά προκαλεί στο κράτος οικονομική ζημιά, όπως ήδη έχει λεχθεί πιο πάνω. Πέραν τούτου μειώνει την αξιοπιστία των δημόσιων λειτουργών και αξιωματούχων. Εντός του δημόσιου τομέα αυτό προκαλεί παράλληλα και δυσλειτουργία του κρατικού μηχανισμού. Πλήττει άμεσα την γραφειοκρατική λειτουργία της κρατικής μηχανής, ένεκα της κακοδιοίκησης και της έλλειψης διαφάνειας. Με την αναξιοκρατία στις προσλήψεις, μεταθέσεις, τοποθετήσεις και προαγωγές, όταν αυτές γίνονται όχι με αξιοκρατικά κριτήρια αλλά με πολιτικά, με ανίκανους να ανταποκριθούν στα καθήκοντα τους λειτουργούς, επέρχεται στην δημόσια υπηρεσία μια τάση αδιαφορίας και αδράνειας στην ευσυνείδητη διεκπεραίωση του καθήκοντος (Ρακινζής, 2013:80).

Οι ανισότητες εντός του χώρου της δημόσιας υπηρεσίας έχει άμεσο αντίκτυπο στην αποτελεσματικότητα της κρατικής μηχανής. Με τις επιλεκτικές προσλήψεις, ιδιαίτερα σε θέσεις κλειδιά και με όχι αξιοκρατικές μεθόδους, αλλά με κομματικά κριτήρια, υπονομεύεται η εύρυθμη λειτουργία των κρατικών μηχανισμών. Το ίδιο ισχύει και με τις προαγωγές ημετέρων σε διευθυντικές θέσεις, κυρίως εκεί όπου το καθήκον εξυπακούει την άσκηση διακριτικής ευχέρειας προς όφελος της εξυπηρέτησης ιδιοτελών σκοπών. Η αναξιοκρατία πλήττει τους επαγγελματίες, τους εντίμους και τους ικανούς. Εκείνος ο οποίος εκτελεί τα καθήκοντα στο ακέραιο με ανιδιοτέλεια και επαγγελματισμό, πέραν από την προσωπική ικανοποίηση δεν μπορεί να αποσκοπεί σε επαγγελματική ανέλιξη και καταξίωση, εφόσον οι τρύπιες διαδικασίες αξιολόγησης θα λειτουργήσουν προς όφελος των ημετέρων και εις βάρος των ευσυνείδητων.

Λόγω της αρνητικής επίδρασης της διαφθοράς και της διάβρωσης που επιφέρει στους θεσμούς του κράτους, κλονίζεται η εμπιστοσύνη του κοινού προς την κρατική λειτουργία και συμβάλει στην δημιουργία της επικρατούσας άποψης ότι για να κινηθούν οι γραφειοκρατικές διαδικασίες και να εξυπηρετηθεί ο πολίτης πρέπει να καταφύγει σε αθέμιτες μεθόδους δωροδοκίας ή παρεμβάσεων. Αισθήματα αδικίας και απαξίωσης προκαλεί στο κοινό η άνιση μεταχείριση που τυγχάνει όποιος καταφεύγει σε θεμιτές μεθόδους, οι οποίες όμως δεν έχουν πάντα το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Για την εξυπηρέτηση των ημετέρων υπάρχουν παντού και πάντοτε "παραθυράκια", μέσω των οποίων ερμηνεύονται κατά το δοκούν οι κανόνες και κινούνται οι αναγκαίες διαδικασίες για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Η διακριτική ευχέρεια στην εκτέλεση του καθήκοντος, κυρίως στις διωκτικές αρχές, εφαρμόζεται επιλεκτικά και ο νόμος είναι αποτελεσματικός μόνο για εκείνους που δεν έχουν "πλάτες". Η έννοια του κράτους δικαίου υπό αυτές τις συνθήκες ουσιαστικά παραμερίζεται. Τέτοια φαινόμενα, όπως αναφέρει ο Μπελαντής (2005:13), οδηγούν σε σοβαρή κρίση την *"τυπικά ίση μεταχείριση των πολιτών"* και πλήττουν την έννοια της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και της χρηστής διοίκησης.

4.3 Επιπτώσεις στον ιδιωτικό τομέα

Θύματα της διαφθοράς εξαιτίας των πελατειακών σχέσεων μεταξύ εξουσίας και υμετέρων επιχειρηματικών κύκλων, σύμφωνα με τον (Παπαθανασίου (1998:190), είναι η πλειοψηφία των ιδιωτικών επιχειρήσεων. Στον ιδιωτικό τομέα η διαφθορά ευνοεί εκείνες τις εταιρείες που συμμετέχουν στα κυκλώματα διαφθοράς και πλήττει τις υπόλοιπες. Εκεί όπου υπάρχουν στενές και πελατειακές και προνομιακές σχέσεις της εξουσίας με συγκεκριμένες ιδιωτικές επιχειρήσεις, ταυτόχρονα δημιουργείται η ανάγκη στην πλειοψηφία των λοιπών επιχειρήσεων, προκειμένου να παραμείνουν ανταγωνιστικές να εξεύρουν τρόπους για να ξεπεράσουν το υψηλό κόστος της διαφθοράς και των πελατειακών σχέσεων. Εκεί όπου ο χρηματισμός είναι άτυπα θεσμοθετημένος, οι ορθές επιχειρηματικές δραστηριότητες αντικαθίστανται από τις γνωριμίες και τις διασυνδέσεις εις βάρος του υγιούς ανταγωνισμού.

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις που αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της οικονομίας, είναι στο έλεος του οικονομικού συστήματος τους κράτους, το οποίο στηρίζεται διασφάλιση του ελεύθερου ανταγωνισμού. Όταν ο ελεύθερος ανταγωνισμός όχι μόνο δεν διασφαλίζεται

αλλά υπονομεύεται από τις ρυθμίσεις τις αγοράς, που η πολιτική εξουσία επιβάλλει προς όφελος συγκεκριμένων οικονομικών - επιχειρηματικών κύκλων, πλήττεται άμεσα η ιδιωτική επιχειρηματικότητα. Η πολιτική εξουσία νομοθετεί και ρυθμίζει τους κανόνες της οικονομίας και της αγοράς. Μέσω αυτής της παρέμβασης της, η πολιτική εξουσία κατέχει δεσπίζουσα θέση στην οικονομία και ρυθμιστικό ρόλο στην αγορά, ο οποίος συχνά όμως αντί να χρησιμοποιείται για την διατήρηση του ελευθέρου ανταγωνισμού, ενεργεί προς όφελος των ιδιωτικών συμφερόντων (Αργυροηλιόπουλος, 2006:33).

Η μεγάλη διαφθορά συνδέεται με χαμηλά επίπεδα επενδύσεων και ανάπτυξης, όπως αναφέρουν οι Καπαρδή & Τσολάκης (2011:69), με άμεσο αντίκτυπο στην ιδιωτική επιχειρηματικότητα. Η συστημική διαφθορά αποστερεί από τις επιχειρήσεις τις έντιμες υπηρεσίες εις βάρος του υγιούς ανταγωνισμού και της ισονομίας στις διαδικασίες των προσφορών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα για τις εταιρείες που επιλέγουν να δραστηριοποιούνται με θεμιτά μέσα, να χάνουν μέρος από το μερίδιο της αγοράς που τους αναλογεί. Αυτές οι επιχειρήσεις για να ανταπεξέλθουν και να καταστούν βιώσιμες καταφεύγουν αναπόφευκτα σε περικοπές προσωπικού, γεγονός που έχει αντίκτυπο τόσο στην συρρίκνωση των δραστηριοτήτων αυτών των εταιρειών αλλά και στον ίδιο τον ιδιώτη εργαζόμενο που χάνει την δουλειά του.

Υπό αυτές τις συνθήκες λοιπόν, η ιδιωτική οικονομική δραστηριότητα υπονομεύεται από την έλλειψη εμπιστοσύνης, την παραοικονομία, την πελατοκρατία, τις αθέμιτες πιέσεις ή τους εκβιασμούς και την κακοδιοίκηση (Μαθθίας, 2005:3). Κυρίως οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις που είναι και οι πιο ευάλωτες και επηρεάζονται πιο εύκολα από τις τρέχουσες τάσεις της αγοράς, αποτελούν τις περισσότερες φορές τα εύκολα θύματα της διαφθοράς.

Προσβάλλοντας τον θεμιτό και αποδοτικό ανταγωνισμό στην οικονομία ζημιώνουν οι έντιμες επιχειρήσεις μιας χώρας, που σήμερα ένεκα της παγκοσμιοποίησης και των αλληλεξαρτήσεων της οικονομίας, όπως αναφέρει ο Αργυροηλιόπουλος (2006:55), οι αρνητικές αυτές συνέπειες ματακυλίνονται και σε υπερεθνικούς ακόμη φορείς, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, γεγονός που αποδίδει στην διαφθορά ρυθμιστικό ρόλο στις αγορές και στους άτυπους κανόνες της οικονομίας.

Κεφάλαιο 5

Συμπεράσματα και Εισηγήσεις

Η διαφθορά είναι πανάρχαιο φαινόμενο. Αναφορές για ύπαρξη του φαινομένου υπάρχουν σε όλες της κοινωνίες, αλλού σε μεγάλο και αλλού σε λιγότερο βαθμό. Τα μικρότερα ποσοστά διαφθοράς, σύμφωνα με τον Δείκτη Αντίληψης της Διαφθοράς της Διεθνούς Διαφάνειας παρουσιάζουν οι σκανδιναβικές χώρες και η Νέα Ζηλανδία, ενώ τα υψηλότερα ποσοστά παρουσιάζουν οι χώρες οι Τρίτου Κόσμου. Η θέση που καταλαμβάνει η Κύπρος στον πίνακα κατάταξης του Δείκτη Αντίληψης της Διαφθοράς καταδεικνύει ότι η χώρα μας χρειάζεται να καταβάλει ακόμη μεγαλύτερες προσπάθειες προς τη κατεύθυνση της πάταξης της διαφθοράς.

Ως πολυδιάστατο φαινόμενο η διαφθορά εκδηλώνεται με διάφορες μορφές, με τις πιο κοινές να είναι η δωροδοκία, ο νεποτισμός, η ιδιοποίηση ή η εύνοια ιδιωτικών συμφερόντων, ο οικονομικός εκβιασμός, η απάτη, η σύγκρουση συμφερόντων και τα εγκλήματα λευκού κολάρου.

Σε όλες τις σύγχρονες κοινωνίες υπάρχουν κρούσματα διαφθοράς. Όλες οι πτυχές του δημόσιου βίου είναι ευάλωτες και αποτελούν πηγή κινδύνου, το κατεξοχήν όμως πεδίο δράσης της διαφθοράς είναι το δημόσιο. Εκεί όπου το δημόσιο συναντάται με τον ιδιωτικό τομέα, είτε αυτό σχετίζεται με τον τομέα των δημόσιων συμβάσεων και προμηθειών, είτε με την εξυπηρέτηση πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων.

Η ύπαρξη της διαφθοράς οφείλεται στην συνύπαρξη και αλληλεπίδραση κοινωνικών και ατομικών παραγόντων. Από την μια οφείλεται στο κοινωνικό περιβάλλον που ευνοεί την ύπαρξη της διαφθοράς και ωθεί το άτομο προς τον δρόμο της παρανομίας και από την άλλη στα ατομικά χαρακτηριστικά. Δεν παρανομούν όμως όλοι. Δεν ακολουθούν όλοι την πεπατημένη. Πολλοί βλέπουν γύρο τους ένα σαθρό σύστημα το οποίο ευνοεί διεφθαρμένες συμπεριφορές, όπου αν δεν διαφθείρεις ή δεν διαφθαρείς θα βγεις ζημιωμένος, αλλά επιλέγουν το δρόμο της αρετής. Συνεπώς στην περίπτωση αυτή ισχύει αυτό που υποστηρίζουν οι περισσότερες θεωρίες της επιστήμης της

εγκληματολογίας, ότι δηλαδή η εγκληματική συμπεριφορά εκδηλώνεται ένεκα της αλληλεπίδρασης περιβαλλοντικών και ατομικών παραγόντων.

Η ηθική και ο τρόπος που γίνεται αποδεκτή η διαφθορά διαφέρει από κοινωνία σε κοινωνία, ακόμα και ανάμεσα στα μέλη της ίδιας κοινωνίας και σχετίζεται άμεσα με τη συχνότητα εμφάνισης της. Σημαντική παράμετρος ως προς την διαμόρφωση της ατομικής συμπεριφοράς, αποτελεί η αξία που αποδίδεται στον πλουτισμό ως υπέρτατο αγαθό. Σύμφωνα με τον σύγχρονο ορθολογιστικό οικονομικό τρόπο σκέψης, διαχρονικές ηθικές αξίες όπως η εντιμότητα, η εμπιστοσύνη και η προσήλωση στο καθήκον, θυσιάζονται στο βωμό του γρήγορου και εύκολου κέρδους. Η εξαπάτηση του άλλου θεωρείται θεμιτή, εφόσον εξυπηρετεί τον επιδιωκόμενο σκοπό που είναι ο προσωπικός πλουτισμός, ανεξαρτήτως των κοινωνικών επιπτώσεων και τίθεται σε εφαρμογή χωρίς ηθικές αναστολές.

Όπως αναφέρει η Γιωργκάτζη (2012), η διαφθορά απασχολεί την συντριπτική πλειοψηφία των Ευρωπαίων και κυρίως τους νέους, ως πρόβλημα που μεγεθύνεται συνεχώς, με τις προοπτικές επίλυσης του να μην είναι ευοίωνες. Η περίοδος οικονομικής ύφεσης που περνά η Ευρώπη, οι χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης και η συνεχόμενη αύξηση της ανεργίας σε συνάρτηση με την *"διαβρωμένη ανταγωνιστικότητα"* που προκαλεί η διαφθορά, πλήττουν κυρίως τα νεαρά άτομα που αναζητούν μια θέση στην αγορά εργασίας για να υλοποιήσουν τα μελλοντικά τους οράματα.

Δεν είναι μόνο οικονομικό το κόστος της διαφθοράς. Προκαλεί ζημιά σε όλες τις εκφάνσεις του δημόσιου βίου, υπονομεύει το κράτος δικαίου, τη χρηστή διοίκηση, τις αρχές της ίσης μεταχείρισης και απονομής της δικαιοσύνης, υποσκάπτει το αίσθημα εμπιστοσύνης του πολίτη προς τους θεσμούς και προς την αξιοπιστία του κράτους και αποτελεί σοβαρότατο κίνδυνο για τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Λόγω της διαφθοράς επέρχεται η ολοκληρωτική καταρράκωση των ηθικών αρχών και αξιών της κοινωνίας η οποία οδηγείται σε αναρχία και αταξία.

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας δημιούργησε νέες παράνομες αγορές, οι οποίες συνδέονται με την εξέλιξη και την εξάπλωση του οργανωμένου εγκλήματος και σχετίζονται άμεσα με την διαφθορά στη δημόσια διοίκηση, η οποία αποτελεί πρόσφορο έδαφος για τον κάθε επίδοξο "διαφθορέα".

Η διαφθορά μπορεί να καταπολεμηθεί. Δεν είναι δυνατό να εξαλειφθεί ολοκληρωτικά, εφόσον οι αδυναμίες της ανθρώπινης φύσης αποτελούν για αυτή γόνιμο έδαφος.

Μπορούν όμως η διαφθορά να ελεγχθεί και να περιορισθεί (Lynch & Lynch, 2005:100). Αυτή είναι η επικρατέστερη άποψη μεταξύ των ερευνητών του φαινομένου της διαφθοράς η οποία μας εκφράζει απόλυτα.

5.1 Μέτρα που λαμβάνονται κατά της Διαφθοράς

Για πρώτη φορά το 1989 αναδείχθηκε ως παγκόσμιας σημασίας η διαφθορά και τέθηκε στην ατζέντα του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), ως επείγον προς επίλυση ζήτημα. Έκτοτε έχει απασχολήσει σοβαρά και άλλους υπερεθνικούς οργανισμούς, όπως την Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, το Συμβούλιο της Ευρώπης και το μη κυβερνητικό οργανισμό της Διεθνούς Διαφάνειας (Γιαννόπουλος κ.α, 2010:37).

Όλα τα σύγχρονα κράτη και αυτά ακόμα στα οποία η διαφθορά είναι ενδημική, διαθέτουν νομοθετικές ρυθμίσεις για την καταπολέμηση της. Το γεγονός ότι η εξελίσσεται ραγδαία σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, αποδεικνύει δια του λόγου του αληθές, ότι η ποινική καταστολή δεν αποτελεί από μόνη της ικανοποιητικό μέτρο αντιμετώπισης της και καταδεικνύει ότι απαιτούνται πολύ περισσότερα μέτρα για τον περιορισμό της (Τσεβρενης, 2013:87).

Την δεκαετία του 1990 στην Γερμανία, στα πλαίσια τροποποίησης της αντεγκληματικής πολιτικής για τη διαφθορά, κατατέθηκαν δύο νομοσχέδια για αντιμετώπιση της στο γερμανικό κοινοβούλιο, με την πλειοψηφία των μελών του να δηλώνει αποφασισμένη να λάβει σκληρά μεταρρυθμιστικά μέτρα. Από την άλλη όμως η Ένωση Γερμανών Νομικών στις παρατηρήσεις και γνωμοδοτήσεις της επί των συγκεκριμένων νομοσχεδίων, υπέδειξε ότι έπρεπε να ληφθούν άμεσα μέτρα πρωτίστως ως προς την πρόληψη της διαφθοράς, χωρίς να δίδει μεγάλη σημασία στην αύξηση της αυστηρότητας στα επίπεδα του ποινικού δικαίου. Η Γερμανία στράφηκε εν τέλει προς την εξασφάλιση της συνεργασίας του κοινού για να πατάξει τη διαφθορά, η οποία επιδιώχθηκε μέσω της ενημέρωσης του και της έμφασης που δόθηκε στους κινδύνους που εγκυμονούσε η διαφθορά για την διατήρηση της συνοχής της κοινωνίας (Kaiser, 2005:21).

Για την πάταξη της διαφθοράς στην περίπτωση του ελληνικού δημοσίου, όπως αναφέρει η Χρύση (2013:25), έχουν ληφθεί αρκετά μέτρα, χωρίς όμως να γίνει κατορθωτή η εξάλειψη της. Έχουν ψηφισθεί νόμοι και κανονισμοί και έχουν επιβληθεί

ρυθμίσεις και καθορισθεί πολιτικές που αποσκοπούν στον εντοπισμό, την πρόληψη και την τιμωρία των ενόχων, μέτρα που όπως αποδείχτηκε δεν είναι από μόνα τους αποτελεσματικά. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τα περιστατικά διαφθοράς δύσκολα εντοπίζονται, καθότι σπάνια καταγγέλλονται, αλλά κυρίως διότι για την πλήρη πάταξη της διαφθοράς σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο απαιτούνται ευρύτερες μεταρρυθμίσεις και πιο ριζικές αλλαγές.

5.2 Εισηγήσεις για Καταπολέμηση της Διαφθοράς

Για την καταπολέμηση της διαφθοράς έχουν γίνει αμέτρητες εισηγήσεις και προτάθηκαν διάφορα μέτρα από ερευνητές, ανάλογα με τον τομέα στον οποίο ο καθένας ειδικεύεται. Δεν αποτελεί σκοπό της παρούσας πτυχιακής διατριβής να ερευνηθεί στο σύνολο τους τα καταλληλότερα ή πιο αποτελεσματικά από αυτά. Εξάλλου τα ενδεικνύμενα μέτρα για καταπολέμηση του φαινομένου πρέπει να λαμβάνονται στοχευμένα. Να γίνεται δηλαδή η θεραπεία "τοπικά", να χορηγείται αν θέλετε, η αγωγή εκεί όπου εκδηλώνεται η "ασθένεια" και ανάλογα με την μορφή που λαμβάνει.

Η διαφθορά είναι φαινόμενο πολυμορφικό και δεν δύναται να γίνουν γενικευμένες εισηγήσεις για αντιμετώπιση του. Η κάθε μορφή και ο κάθε τύπος διαφθοράς χρήζουν διαφορετικής προσέγγισης και αντιμετώπισης και ως εκ τούτου εμείς θα περιοριστούμε σε εισηγήσεις οι οποίες αφορούν την συμμετοχή του μέσου πολίτη στις καθημερινές πράξεις διαφθοράς. Τι θα πρέπει να κάνει ή να μην κάνει, ο καθένας από εμάς για να συμβάλει στην εξάλειψη της διαφθοράς από την κοινωνία μας. Η πιο πετυχημένη συνταγή για τον περιορισμό της διαφθοράς αποτελεί αφενός η ευαισθητοποίηση του πολίτη και αφετέρου η συμμετοχή του στον αγώνα για την καταπολέμηση της.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η διαφθορά συνυπάρχει με το ανθρώπινο γένος και δεν είναι φαινόμενο σημερινό. Εμφανίζεται μαζί με τους πρωτόπλαστους που καταναλώνουν τον απαγορευμένο καρπό αποσκοπώντας σε κάτι καλύτερο από τον Παράδεισο. Εκ τότε δεν έχει αλλάξει η απληστία που χαρακτηρίζει το ανθρώπινο είδος και η διαφθορά μεταλλάσσεται συνεχώς λαμβάνοντας νέες μορφές, ανάλογα με το χρόνο τον τόπο και τις συνθήκες της εποχής. Σε αυτό ακριβώς το σημείο ο αναγνώστης θέσει εύλογα το ερώτημα κατά πόσο είναι εφικτό, υπό τις περιστάσεις, να εξαλειφθεί πλήρως ή τουλάχιστον να ελαχιστοποιηθεί η διαφθορά.

Η Γιωργκάτζη (2012) αναφέρει ότι η διαφθορά δημιουργείται και συντηρείται από τον άνθρωπο και ότι εφόσον αποτελεί δημιούργημα του, τότε ο ίδιος μπορεί και να την καταπολεμήσει. Παράγεται και αναπαράγεται από τα ίδια τα μέλη της κοινωνίας, συνεπώς για να καταπολεμηθεί η διαφθορά σε μια κοινωνία, πρέπει πρωτίστως να έχουν το θάρρος και τη θέληση τα μέλη της. Ο Νίκος Καζαντζάκης όπως αναφέρει η Γιωργκάτζη (2012), είχε πει: *«Να αγαπάς την ευθύνη. Να λες εγώ, εγώ μονάχος μου έχω χρέος να σώσω τη γη. Αν δε σωθεί, εγώ φταίω»*.

Να δημιουργηθούν οι συνθήκες που να μην ευνοούν την ανάπτυξη της, όπως είναι η διαφάνεια στις αποφάσεις τις νομοθετικής, εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας. Σε αυτούς τους θεσμούς ο πολίτης δεν πρέπει να κάνει εκπτώσεις ως προς την εντιμότητα και την ακαιρεότητα τους. Δεν πρέπει να είναι ανεκτικός ούτε αδιάφορος για την πολιτική και τα κοινωνικά ζητήματα. Οφείλει ο καθένας να λαμβάνει μέρος στις διαδικασίες εκλογής των αντιπροσώπων του στην εξουσία με υπευθυνότητα και με γνώμονα το γενικό συμφέρον και όχι το ατομικό. Η ανοχή και η απάθεια των πολιτών είναι συνθήκες που ευνοούν την ύπαρξη της διαφθοράς.

Ως πιο αποτελεσματικό μέτρο, όπως αναφέρει η Γιωργκάτζη (2012), θεωρείται η διαφάνεια, η οποία αποτελούσε βασική αξία του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού και εφαρμοζόταν στην αρχαία Αθηναϊκή Δημοκρατία. Οι δαπάνες για την ανέγερση έργων στην αρχαιότητα, όπως το άγαλμα της Θεάς Αθηνάς και η Ακρόπολη, δημοσιοποιούνταν με επιγραφές, οι οποίες αποτελούσαν τότε έμπρακτη λογοδοσίας εκείνων που διαχειρίζονταν το δημόσιο χρήμα. Ο πολίτης λοιπόν πρέπει να απαιτεί διαφάνεια σε όλα τις εκφάνσεις του δημόσιου βίου, κυρίως σε αυτές που σχετίζονται με πολιτικές, διοικητικές και δικαστικές πράξεις και αποφάσεις. Αυτό που απαιτείται, αναφέρει ο Γιαννόπουλος κ.α (2010:40), για την αντιμετώπιση της διαφθοράς ως *"διαθεσμικό φαινόμενο"*, είναι να *"παρέμβουμε πρωτίστως στην ποιότητα της δημοκρατίας μας ενισχύοντας την κοινωνική συμμετοχή και το δημόσιο έλεγχο"*.

Δημόσια αξιώματα θα πρέπει να αναλαμβάνουν τα καλύτερα μέλη της κοινωνίας. Οι ενάρτεροι που διαθέτουν σοφία και είναι ακεραίου χαρακτήρα θα πρέπει να ηγούνται. Να είναι άτομα με υψηλές προσωπικές επιδόσεις, να προωθούν το δημόσιο συμφέρον, την ευημερία του λαού και την ανάπτυξη αγαθών σχέσεων μεταξύ του λαού. Μόνο με τέτοιες συμπεριφορές θα αποτελέσουν οι ηγήτορες μιας κοινωνίας πρότυπο για τους υπόλοιπους και θα περιοριστεί στο ελάχιστο η διαφθορά (Lynch & Lynch, 2005:100). Τα έθνη, είχε πει ο φιλόσοφος και πολιτικός Joseph De Maistre (1753 - 1821), έχουν την

κυβέρνηση που τους αξίζει (Χριστόπουλος, 2013). Η επιλογή των έντιμων και καταλληλότερων και ικανότερων ηγετών αποτελεί ευθύνη και υποχρέωση του καθενός, διότι η ηγεσία αποτελεί τον καθρέφτη της κοινωνίας και οι καλές επιλογές έχουν και καλά αποτελέσματα.

Ο Bentham, όπως αναφέρουν οι Lynch & Lynch (2005:110), έχει πει ότι: *[ο κόσμος είναι μια κοινωνία κινούμενη από το «εγώ», αποτελούμενη από ηδονιστές με τον εγωιστικό τρόπο σκέψης τους]*. Αν οι άνθρωποι εφάρμοζαν αυθεντικές αρετές και τον ανάλογο τρόπο σκέψης, τότε ο κόσμος θα ήταν καλύτερος. Θα πρέπει η αρετή να διδάσκεται δια βίου στα μέλη της κοινωνίας. Στις σύγχρονες κοινωνίες, που ο ρόλος της οικογένειας, ως καλλιεργητή της αρετής είναι υποβαθμισμένος, ο ρόλος αυτός μεταφέρθηκε στην καλλιτεχνική κοινότητα, την εκκλησία και την παιδεία. Μέσω της τηλεόρασης, της μουσικής, της διαφήμισης και όλων των μορφών έκφρασης παράγεται και μεταδίδεται καθημερινά κουλτούρα και σε αυτό ακριβώς το σημείο θα πρέπει η τέχνη να φανεί χρήσιμη και ως προς τη μετάδοση πνεύματος αρετής. Το ίδιο ισχύει βεβαίως και για την εκπαίδευση, εφόσον ο μέσος άνθρωπος θα φοιτήσει στα διάφορα στάδια της για περίοδο 15 – 25 χρόνων της ζωής του (Lynch & Lynch, 2005:111).

Σαν λαός έχουμε την τάση να "διυλίζουμε τον κώνωπα και να καταπίνουμε την κάμηλο", όπως λέει και η λαϊκή ρήση. Ο απλός πολίτης συμμετέχει ή ανέχεται τη διαφθορά γιατί τον εξυπηρετεί στις καθημερινές του ανάγκες, όπως να ξεπεράσει τη γραφειοκρατία, στις υπηρεσίες υγείας, να εξασφαλίσει κάποια αδειοδότηση, μπορεί να του προσφέρει και δουλεία ακόμα. Νιώθει σε κάποιες περιπτώσεις δηλαδή ότι η νομιμότητα δεν τον συμφέρει, γι' αυτό και ο ίδιος συμμετέχει ενεργά στην αναπαραγωγή της διαφθοράς και αποτελεί και ο ίδιος ένας εκ των βασικών συντελεστών της.

Για να επιτευχθούν οι οποιοδήποτε στόχοι τίθενται για πάταξη της διαφθοράς, πρέπει πρώτα να αναπτυχθεί η αντίστοιχη κουλτούρα για την τήρηση των ηθικών αρχών δράσης, πρέπει προπαντός, όπως λέει και ο Τσεβρένης (2013:89), *"να θέσουμε όλοι το δάκτυλο επί τον τύπο των ήλων"* και να διακρίνουμε τις διάφορες πτυχές της διαφθοράς οι οποίες προκύπτουν μόνο από συμφέρον ή από ανάγκη.

Θα πρέπει να αναπτύξουμε νέες νοοτροπίες, να μην κακίζουμε τη διαφθορά όταν προέρχεται από "αλλού" και όταν είναι προς το δικό μας συμφέρον ή όταν προέρχεται λόγου χάρη από το κόμμα μας, την ομάδα μας, το σύνολο στο οποίο ανήκουμε κλπ, να την θεωρούμε θεμιτή και αποδεκτή. Ακολουθώντας την αρχή της νεωτερικότητας

εξασφαλίζεται η ευημερία του λαού, η αύξηση των κοινωνικών ευκαιριών, καθώς και η μείωση των κινδύνων που απειλούν τη ζωή, ωφελήματα που σήμερα απολαμβάνουν, όπως έχει ήδη λεχθεί, οι λαοί της Βόρειας Ευρώπης. Οι λαοί αυτοί βιώνουν συναισθήματα έντονης ενοχής για την παρανομία, εκφράζουν έντονη αποστροφή προς τη διαφθορά και παρουσιάζουν ανεπτυγμένο αίσθημα πολιτικής ευθύνης, νοοτροπίες δηλαδή που λειτουργούν αποτρεπτικά. Κατά την άποψη μας, αυτό αποτελεί και τον κυριότερο λόγο που οι χώρες αυτές παρουσιάζουν τα πιο χαμηλά επίπεδα διαφθοράς.

Οι φαρισαϊκές συμπεριφορές δεν βοηθούν προς τον περιορισμό της, αλλά αντίθετα συντηρούν τη διαφθορά. Για κάθε δωροδοκία, όπως αναφέρει και η Γιωργκάτζη (2012), υπάρχει στην μία πλευρά κάποιος που δωροδοκεί και στην άλλη κάποιος που δωροδοκείται και πρέπει ο καθένας μας να φροντίσει να μην βρίσκεται ούτε στη μία ούτε στην άλλη πλευρά.

Οι ευκαιρίες που έχει ο καθένας για να αναπτύξει αθέμιτη δράση και συμπεριφορά είναι πολλές και καθημερινές. Ο καθένας όμως, έχοντας υπόψη την ευθύνη που του αναλογεί, οφείλει να μην παρασύρεται από το δέλεαρ, όσο ασήμαντη και αν θεωρεί την πράξη του. Όλες οι διεφθαρμένες συμπεριφορές έχουν αρνητικό αντίκτυπο και βλάπτουν την κοινωνία, ανεξαρτήτως του μεγέθους τους και όλοι πρέπει να έχουμε κατά νου ότι *"όποιος κλέβει ένα αυγό μπορεί να κλέψει κι ένα βόδι"* (De Tours, 2010:123).

Κεφάλαιο 6

Επίλογος

Οι συζητήσεις για το φαινόμενο της διαφθοράς έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις στις σύγχρονες κοινωνίες. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, η οικονομική κρίση που ταλανίζει αυτή την εποχή τα δυτικά κράτη και η ταχύτητα με την οποία μεταφέρονται πλέον οι πληροφορίες σε ολόκληρο τον κόσμο, καθιστούν το πρόβλημα της διαφθοράς ως ένα από τα μεγαλύτερα που απασχολούν το λαό.

Η διαφθορά, όπως έχει διαπιστωθεί είναι πολυσύνθετο και πολυμορφικό κοινωνικό πρόβλημα, με πολλές πτυχές, εξαιρετικά δύσκολο στην διερεύνηση του και ακόμα πιο δύσκολο στην καταπολέμηση του. Οι περισσότερες πράξεις διαφθοράς σχετίζονται με παράνομες ή παράτυπες δοσοληψίες που κρατούνται μακριά από τα φώτα και διέπονται από μιας μορφής σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ των συναλλασσόμενων. Ως τέτοια σκοτεινή συναλλαγή, η διαφθορά αφενός ωφελεί τους συμμετέχοντες σε αυτή και αφετέρου ζημιώνει κάποιους άλλους με σοβαρό αντίκτυπο, στις πλείστες των περιπτώσεων, στο δημόσιο συμφέρον.

Η παντελής εξάλειψη της διαφθοράς είναι ίσως αδύνατη, ένεκα της ανθρώπινης φύσεως και των αδυναμιών της. Όσα μέτρα και να ληφθούν σίγουρα πάντα θα υπάρχει ένα "απολωλός πρόβατο" στο κοπάδι. Το στοίχημα όμως για την κοινωνία θα πρέπει να είναι η διαφθορά εντός αυτής να αποτελεί την εξαίρεση και όχι τον κανόνα.

Για την ύπαρξη της διαφθοράς φέρουμε όλοι ευθύνη, δεν υπάρχουν ένοχοι και αθώοι αλλά ένοχοι και συνένοχοι. Ένοχοι λόγω των πράξεων τους που ανάγονται σε διαφθορά και συνένοχοι εκείνοι οι οποίοι ανέχονται γύρω τους την διαφθορά. Η αντιμετώπιση της διαφθοράς λοιπόν είναι χρέος προς την κοινωνία που βαραίνει τον καθένα μας και σε εμάς εναπόκειται κατά πόσο θα περιοριστεί ή θα συνεχίσει να υπάρχει.

Παράρτημα

Διεθνή Επίπεδα Διαφθοράς για το Έτος 2014

Πίνακας κατάταξης χωρών σύμφωνα με τον Δείκτη Αντίληψης της Διαφθοράς (Corruption Perception Index) του οργανισμού Διεθνής Διαφάνεια

Country Rank	Country / Territory	CPI 2014 Score	Surveys Used	Standard Error	90% Confidence interval	
					Lower	Upper
1	Denmark	92	7	2,04	89	95
2	New Zealand	91	7	2,28	87	95
3	Finland	89	7	2,05	86	92
4	Sweden	87	7	3,41	81	93
5	Norway	86	7	2,38	82	90
5	Switzerland	86	6	2,61	82	90
7	Singapore	84	8	1,75	81	87
8	Netherlands	83	7	1,97	80	86
9	Luxembourg	82	6	2,78	77	87
10	Canada	81	7	2,45	77	85
11	Australia	80	8	1,31	78	82
12	Germany	79	7	2,58	75	83
12	Iceland	79	6	3,16	74	84
14	United Kingdom	78	7	2,09	75	81
15	Belgium	76	7	2,26	72	80
15	Japan	76	8	3,16	71	81
17	Barbados	74	3	8,09	61	87
17	Hong Kong	74	7	2,75	69	79
17	Ireland	74	6	4,75	66	82
17	United States	74	8	3,74	68	80
21	Chile	73	8	1,74	70	76
21	Uruguay	73	6	1,41	71	75
23	Austria	72	7	3,49	66	78
24	Bahamas	71	3	0,99	69	73
25	United Arab Emirates	70	7	5,14	62	78
26	Estonia	69	9	2,89	64	74

26	France	69	7	2,17	65	73
26	Qatar	69	6	7,21	57	81
29	Saint Vincent and the Grenadines	67	3	4,64	59	75
30	Bhutan	65	4	1,81	62	68
31	Botswana	63	6	1,93	60	66
31	Cyprus	63	5	3,92	57	69
31	Portugal	63	7	3,36	57	69
31	Puerto Rico	63	3	4,37	56	70
35	Poland	61	9	2,70	57	65
35	Taiwan	61	7	4,17	54	68
37	Israel	60	6	2,34	56	64
37	Spain	60	7	3,75	54	66
39	Dominica	58	3	2,34	54	62
39	Lithuania	58	8	3,85	52	64
39	Slovenia	58	9	3,03	53	63
42	Cape Verde	57	4	5,94	47	67
43	Korea (South)	55	9	2,64	51	59
43	Latvia	55	8	3,35	49	61
43	Malta	55	5	2,63	51	59
43	Seychelles	55	3	8,62	41	69
47	Costa Rica	54	5	4,07	47	61
47	Hungary	54	9	3,45	48	60
47	Mauritius	54	4	2,39	50	58
50	Georgia	52	6	6,47	41	63
50	Malaysia	52	8	2,88	47	57
50	Samoa	52	3	4,88	44	60
53	Czech Republic	51	9	2,94	46	56
54	Slovakia	50	8	4,07	43	57
55	Bahrain	49	5	6,11	39	59
55	Jordan	49	7	2,87	44	54
55	Lesotho	49	5	3,55	43	55
55	Namibia	49	5	4,00	42	56
55	Rwanda	49	4	3,23	44	54
55	Saudi Arabia	49	5	6,69	38	60
61	Croatia	48	9	3,25	43	53
61	Ghana	48	8	3,01	43	53
63	Cuba	46	4	4,46	39	53
64	Oman	45	5	6,55	34	56
64	The FYR of Macedonia	45	6	5,92	35	55
64	Turkey	45	8	2,69	41	49
67	Kuwait	44	5	5,24	35	53
67	South Africa	44	7	2,41	40	48
69	Brazil	43	7	4,01	36	50
69	Bulgaria	43	9	2,82	38	48
69	Greece	43	7	5,56	34	52
69	Italy	43	7	2,26	39	47
69	Romania	43	9	3,60	37	49
69	Senegal	43	8	2,28	39	47
69	Swaziland	43	3	2,98	38	48
76	Montenegro	42	4	4,25	35	49
76	Sao Tome and Principe	42	3	5,05	34	50
78	Serbia	41	7	2,92	36	46
79	Tunisia	40	6	1,72	37	43
80	Benin	39	4	4,38	32	46

80	Bosnia and Herzegovina	39	6	1,15	37	41
80	El Salvador	39	6	1,98	36	42
80	Mongolia	39	7	2,13	35	43
80	Morocco	39	6	3,57	33	45
85	Burkina Faso	38	7	2,67	34	42
85	India	38	9	2,27	34	42
85	Jamaica	38	6	1,80	35	41
85	Peru	38	7	2,63	34	42
85	Philippines	38	8	1,84	35	41
85	Sri Lanka	38	7	2,18	34	42
85	Thailand	38	8	1,60	35	41
85	Trinidad and Tobago	38	4	4,82	30	46
85	Zambia	38	8	2,27	34	42
94	Armenia	37	6	3,69	31	43
94	Colombia	37	7	1,68	34	40
94	Egypt	37	6	2,91	32	42
94	Gabon	37	4	4,19	30	44
94	Liberia	37	6	3,09	32	42
94	Panama	37	6	3,49	31	43
100	Algeria	36	5	2,06	33	39
100	China	36	8	2,17	32	40
100	Suriname	36	3	3,25	31	41
103	Bolivia	35	7	2,98	30	40
103	Mexico	35	8	1,66	32	38
103	Moldova	35	8	2,70	31	39
103	Niger	35	5	3,99	28	42
107	Argentina	34	7	2,42	30	38
107	Djibouti	34	3	9,10	19	49
107	Indonesia	34	8	3,57	28	40
110	Albania	33	7	1,51	31	35
110	Ecuador	33	5	3,56	27	39
110	Ethiopia	33	8	2,54	29	37
110	Kosovo	33	3	2,33	29	37
110	Malawi	33	8	3,03	28	38
115	Côte d'Ivoire	32	8	4,20	25	39
115	Dominican Republic	32	6	3,30	27	37
115	Guatemala	32	6	2,96	27	37
115	Mali	32	6	3,37	26	38
119	Belarus	31	5	4,04	24	38
119	Mozambique	31	7	1,89	28	34
119	Sierra Leone	31	8	2,30	27	35
119	Tanzania	31	8	3,20	26	36
119	Vietnam	31	8	2,55	27	35
124	Guyana	30	4	3,03	25	35
124	Mauritania	30	5	4,23	23	37
126	Azerbaijan	29	6	3,02	24	34
126	Gambia	29	5	7,55	17	41
126	Honduras	29	6	3,49	23	35
126	Kazakhstan	29	8	4,40	22	36
126	Nepal	29	5	2,20	25	33
126	Pakistan	29	7	3,24	24	34
126	Togo	29	5	3,69	23	35
133	Madagascar	28	8	3,38	22	34
133	Nicaragua	28	7	2,03	25	31

133	Timor-Leste	28	3	5,18	19	37
136	Cameroon	27	8	2,87	22	32
136	Iran	27	6	4,72	19	35
136	Kyrgyzstan	27	6	2,35	23	31
136	Lebanon	27	6	3,37	21	33
136	Nigeria	27	8	2,82	22	32
136	Russia	27	8	2,61	23	31
142	Comoros	26	3	8,75	12	40
142	Uganda	26	8	3,03	21	31
142	Ukraine	26	8	1,64	23	29
145	Bangladesh	25	7	4,23	18	32
145	Guinea	25	7	3,21	20	30
145	Kenya	25	8	2,98	20	30
145	Laos	25	4	3,80	19	31
145	Papua New Guinea	25	5	4,16	18	32
150	Central African Republic	24	4	1,33	22	26
150	Paraguay	24	5	2,95	19	29
152	Congo Republic	23	6	4,20	16	30
152	Tajikistan	23	5	5,32	14	32
154	Chad	22	5	2,95	17	27
154	Democratic Republic of the Congo	22	5	4,19	15	29
156	Cambodia	21	7	2,25	17	25
156	Myanmar	21	7	2,87	16	26
156	Zimbabwe	21	8	4,18	14	28
159	Burundi	20	5	3,65	14	26
159	Syria	20	4	5,31	11	29
161	Angola	19	6	1,71	16	22
161	Guinea-Bissau	19	4	2,37	15	23
161	Haiti	19	5	2,86	14	24
161	Venezuela	19	7	1,69	16	22
161	Yemen	19	6	2,37	15	23
166	Eritrea	18	4	7,91	5	31
166	Libya	18	5	2,81	13	23
166	Uzbekistan	18	6	2,54	14	22
169	Turkmenistan	17	3	2,85	12	22
170	Iraq	16	4	2,37	12	20
171	South Sudan	15	3	2,35	11	19
172	Afghanistan	12	4	1,29	10	14
173	Sudan	11	6	3,55	5	17
174	Korea (North)	8	3	3,35	2	14
174	Somalia	8	4	2,34	4	12

Βιβλιογραφία

De Tours, B. (2010). *Μικρός Οδηγός της Πολιτικής Διαφθοράς*. (Μ. Μαλαφέκας, Μεταφρ.) Αθήνα: Κέδρος.

Hughes, M., & Kroehler, C. J. (2007). *Κοινωνιολογία οι Βασικές Έννοιες*. Αθήνα: Κριτική.

Kaiser, G. (2005). Η Διαφθορά και η Αντιμετώπιση της. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, Τεύχος 15, σσ. 19-43.

Lynch, T., & Lynch, C. (2005). Διαφθορά, Δημοκρατία και η Δεοντολογία της Αρετής. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, Τεύχος 15, σσ. 98-113.

Wiehen, Michael H. (1998). Η Διεθνής Μάχη Κατά της Διαφθοράς. Στο *Κράτος και Διαφθορά* (σσ. 97-112). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Ανδριανόπουλος, Α. (1998). Διαφθορά στο Κράτος και το Ελληνικό Πολιτικό Σύστημα. Στο *Κράτος και Διαφθορά* (σσ. 57-64). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Αργυροηλιόπουλος, Η. (2006). *Η Ιδιωτική και Δημόσια Δοαφθορά ως Έγκλημα Αθέμιτου Ανταγωνισμού*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Αρσένης, Γ. Δ. (2013). Πολιτική Εξουσία και Διαφθορά. Στο *Η Διαφθορά και η Καταπολέμηση της* (σσ. 95 - 103). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Γιαννακόπουλος, Α. (2005). Η Διαφθορά ως Πρόβλημα Κουλτούρας. Μια Συγκριτική Πολιτισμική Μελέτη Μεταξύ των Υποψήφιων Μελών της Ε.Ε και των Κρατών-Μελών Γερμανίας και Ελλάδας. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας* (τεύχος 15).

Γιαννόπουλος, Α., Γυαλιτάκη, Ι., Ιωάννου, Χ., Κομηνάτου, Π., Κόπτση, Α., Λαμπράκου, Ζ., και συν. (2010). *Αντιλήψεις για τη διαφθορά*. (Π. Γιάννης, Επιμ.) Αθήνα - Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σακκουλά.

Γιωργκάτζη, Χ. Η Διαφθορά στο Δημόσιο Βίο. *Ομιλία στο Πανεπιστήμιο Κύπρου*. 29.6.12. Λευκωσία.

Γκόφα, Α. (2008). *Το Φαινόμενο της Διαφθοράς στο Δημόσιο*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική, Πάντειο Πανεπιστήμιο. Αθήνα.

- Δημόπουλος, Χ. (2008). *Εισηγήσεις Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Εμπέογλου, Νίκος. (1998). Διαφθορά: Απόπειρα Εννοιολογικής Διερεύνησεως. Στο *Κράτος και Διαφθορά* (σσ. 29-56). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Καλιάνης, Ν., & Μπόρας, Χ. (2013, Μάϊος 3). Ανάκτηση Νοέμβριος 18, 2015, από taxheaven: <http://www.taxheaven.gr/news/news/view/id/13472>
- Καούρας, Γ. (1998). Πολιτική Διαφθορά: Πελατειακές Σχέσεις και Δημόσια Διοίκηση. Στο *Κράτος και Διαφθορά* (σσ. 193-206). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Καπαρδή, Μ. Κ., & Τσολάκης, Χ. (2011). *Οικονομικά Εγκλήματα στις Επιχειρήσεις*. Αθήνα: Κριτική.
- Καπαρδής, Α. (2001). Οικονομικά Εγκλήματα: Μια Γενική Θεώρηση. Στο Μ. Κ. Καπαρδή, Α. Καπαρδής, & Ν. Κουράκης (Επιμ.), *Οικονομικά Εγκλήματα στη Κύπρο: Μια Πολυθεματική Προσέγγιση*. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σακκουλά.
- Καρκατσούλης, Π. (2005). Διαφθορά και Διακυβέρνηση. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, Τεύχος 15, σσ. 47-72.
- Κολλίντζας, Τ., & Ντέλλας, Χ. (1998). Διαφθορά, Οικονομική Ανάπτυξη και Διανομή του Εισοδήματος. Στο *Κράτος και Διαφθορά* (σσ. 168-184). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Κουράκης, Ν. Ε. (2015, Μάρτιος). Ανάκτηση Νοέμβριος 4, 2015, από The Art of Crime: <http://www.theartofcrime.gr/index.php?pgtp=1&aid=1424888467>
- Κουτσούκης, Κ. Κ. (1996). Πολιτική Διαφθορά και Σκάνδαλα στην Ελλάδα. Στο *Αφιέρωμα στον Αντώνη Αντωνακόπουλο* (Τόμ. 1, σσ. 205-218). Αθήνα: Πάντειος Ανώτατη Σχολή Πολιτικών Επιστημών.
- Λαμπροπούλου, Έ. (2005). Η Διαφθορά και οι Λειτουργίες της. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας* (Τεύχος 15).
- Λαμπροπούλου, Έ., Παπαμανώλης, Ν., Μπακιρλή, Ε., Αγγελή, Σ., & Μπακάλη, Ε. (2008). Ο Δημόσιος Λόγος Περί "Διαφθοράς" και οι Προσωπικές Αντιλήψεις των Επίσημων Φορέων και Λειτουργών. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας* (Τεύχος 20).

Μάνος, Σ. (1998). Η Συνάρτηση της Διαφθοράς στο Δημόσιο. Στο *Κράτος και Διαφθορά* (σσ. 245-253). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Μαραγκοπούλου, Α. Γ. (2013). Διαφθορά: Ένα Διμερές Έγκλημα Που Έχει Σαν Θεμέλιο Την Αρχή Ότι ο Πλουτισμός Είναι Πρώτη Αξία. Στο Η. Σ. Δασκαλάκη (Επιμ.), *Η Διαφθορά και η Καταπολέμισή της* (σσ. 3 - 9). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ματθίας, Σ. (2005). Διαφθορά και Κρατική Εξουσία. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας* (Τεύχος 15).

Μπελαντής, Δ. (2005, Μάρτιος - Απρίλιος). Για το Κύμα Διαφθοράς και Διαφθορολογίας. *Ουτοπία*, 64, σσ. 12-14.

Νικολοπούλου, Α. Π. (1998). *Κράτος και Διαφθορά*. (Α. Π. Νικολοπούλου, Επιμ.) Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

Παπαδημητρίου, Κ. (2006, Μάρτιος 12). Τα Πολλά Πρόσωπα Της Διαφθοράς. *Η Καθημερινή*.

Παπαθανασίου, Γ. (1998). Διαφθορά, Αθέμιτος Ανταγωνισμός και Άλλες Συνέπειες στις Ελληνικές Επιχειρήσεις. Στο *Κράτος και Διαφθορά* (σσ. 185-192). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Παρασκευόπουλος, Χ. Ι. (2010). Διαφθορά Ανισότητα και Εμπιστοσύνη: Φαύλο Κύκλοι, Ενάρετοι Κύκλοι και Δημόσια Πολιτική. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας* (Τεύχος 26), σσ. 111-131.

Πλούμη, Μ. (2014). *Το Φαινόμενο της Διαφθοράς. Μια Εμπειρική Διερεύνηση των Απόψεων, Στάσεων και Αντιλήψεων των Εργαζομένων του Ιδιωτικού και Δημοσίου Τομέα*. Πάτρα: Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα.

Πύλη Για την Ελληνική Γλώσσα. (n.d.). Ανάκτηση από http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/lexicon/lemma.html?id=65

Ρακινζής, Λ. (n.d.). *web.tee.gr*. Ανάκτηση Νοεμβρίου 16, 2015, από Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας:

http://portal.tee.gr/portal/page/portal/SCIENTIFIC_WORK/EKDILOSEIS_P/EPISTHMONIKES_EVENTS/HLEKTRONIKH%20DIAKYBERNESH%20-%20DIAFTHORA/EISHGHSEIS/1.%20RAKINTZHS.pdf

Σεραφετινίδου, Μ. (2006). *Εισαγωγή Στη Πολιτική Κοινωνιολογία*. Αθήνα: Gutenberg.

Σιακάς, Α. (2001). Η Καταπολέμηση της Απάτης και Διαφθοράς στον Κρατικό Τομέα και η Ευρωπαϊκή Διάσταση. Στο Μ. Κ. Καπαρδής, Α. Καπαρδής, & Ν. Κουράκης (Επιμ.), *Οικονομικά Εγκλήματα στην Κύπρο: Μια Πολυθεματική Προσέγγιση*. Αθήνα - Κομοτηνή.

Σιμόπουλος, Κ. (1995). *Η Διαφθορά της Εξουσίας* (2η εκδ.). Αθήνα: Άγνωστο.

Σούρλας, Π. Κ. (1989). *Η Διαπλοκή Δικαίου και Πολιτικής και η Θεμελίωση των Νομικών Κρίσεων*. Αθήνα - Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σακκουλά.

Στυλιανού, Σ. (2007). *Νεανική Παραβατικότητα στην Κυπριακή Κοινωνία*. Λευκωσία: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Λευκωσίας.

Τσεβρενης, Β. (2013). Κανόνες Ηθικής Δεοντολογίας και Δημόσια Διοίκηση: Η Αναζήτηση μιας Αυτονόητης Σύγκλισης. Στο *Η Διαφθορά και η Καταπολέμηση της* (σσ. 85 - 94). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Τσουδερού, Β. (1998). Τι Ωρίζεται ως Διαφθορά. Στο *Κράτος και Διαφθορά* (σσ. 15-28). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Χανιώτης, Θ. (2005, Μαΐου 29). Οικονομική θεωρία, χρήμα και έντονη διαφθορά. *Η Καθημερινή*.

Χατζηβασίλης, Β. (2003). *Κύπριοι Έφηβοι: Η Παραβατικότητα και τα Ψυχικά Τους Προβλήματα*. Λεμεσός: Ten on Eleven, Phot. & Comp. Services Ltd.

Χριστόπουλος, Δ. (2013, Ιούνιος 27). Ανάκτηση Νοέμβριος 18, 2015, από tvxs: <http://tvxs.gr/news/%CE%AD%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%88%CE%B1%CE%BD-%CE%B5%CE%AF%CF%80%CE%B1%CE%BD/%C2%AB%CF%84%CE%B1-%CE%AD%CE%B8%CE%BD%CE%B7-%CE%AD%CF%87%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BA%CF%85%CE%B2%CE%AD%CF%81%CE%BD%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%80%CE%BF>

Χρύση, Ε. Κ. (2013). *Τα Εγκλήματα του Κράτους*. Αθήνα: Μεταπτυχιακή Διπλωματική, Πάντειο Πανεπιστήμιο.